

Naše planine

NAŠE PLANINE

Revija Planinarskog saveza Hrvatske

»Nostre Montagne« — Rivista della Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske — Uprava: Zagreb I., Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316 — Urednik: dr. Željko Poljak, Zagreb III., Škrlečeva 25/I — Redakcioni odbor: prof. dr. Vladimir Blašković, Stjepan Brlečić, Pero Lučić - Roki i dr. Miljenko Rendulić

Izlazi u 6 dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 400 Dinara, a za ustanove, društva i poduzeća 1000 Dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 Dinara
Tek. račun 400-73-3-1893

Stamparija »Borba«, Zagreb, Preradovićeva 21

GODINA XII.

SVIBANJ—LIPANJ 1960.

BROJ 5—6

S A D R Ž A J

Ing. Krešimir Frankić: Zavelim	97
Prof. dr. Mihajlo Pražić: Da li smo upoznali i da li dobro poznamo Medvednicu?	100
Dr. Ivan Stojanović: Kako sam se popeo na Mont Blanc	102
Ivan Gušić: Komovi	106
Vladimir Skenderović: Zgode i nezgode s Maglića	112
Mirko Marković: Istraživači velebitskog krša III (svršetak)	121
Danko Postružnik: Prešli smo Malu Paklenicu	126
Registracija prvenstvenih penjačkih uspona	128
Zdravko Černoš: Uspon na Triglav	133
Dundo na otoku Rabu	134
»Pčelica« iz Donje Stubice	135
Vlado Redenšek: Popis spilja i ponora u Hrvatskoj (nastavak)	137
Vijesti	139

Slika na naslovnoj strani:
U Kamenim Sratima na Medvednici

Foto: Dr. T. Sablek

NAŠE PLANINE

GODINA XII.

SVIBANJ—LIPANJ 1960.

BROJ 5—6

Ing. Krešimir Frankić

Z A V E L I M

Dan još nije svanuo. Hladan vjetar puhao je preko kamene pustoši. Osušeno lišće malih, zakržljalih hrastova šumilo je i treslo se od dodira vjetra. Sve je bilo sivo osim neba na istoku, koje je pomalo dobivalo purpurno crvenu boju.

Hodao sam polako širokom i ravnom cestom, što se uspinjala od Prološca prema Studencima. Išao sam na jedan rijedak planinarski izlet, na vrh Zavelima. Možda ime zvuči malo strano, i da mi ga je netko spomenuo prije godinu dana, začudeno bi slegnuo ramenima. Ipak ta planina postoji, a njezina velika kamera trupina nalazi se u Hercegovini nedaleko Imotskog. Zauzima centralni položaj u kamenoj pustoši ovog dijela Dalmatinske Zagore i zapadne Hercegovine. Gotovo odasvud se vidi, no ipak njezin vrh, bez nekog osobitog oblika, bez oštchine i bez strmih stijena nije lako uočljiv. Od ostalih manjih vrhova tog kraja razlikuje se samo visinom, jer je znatno viši.

Radeći u Imotskom polju često sam upućivao poglede na tu kamenu golet. Kad bi bura zapuhala, radnici bi ljutito gledali na planinu, nešto mrmljali na njen račun i u meni svakim trenutkom povećavali radoznalost i želju, da se na nju popnem. Htio sam vidjeti mjesto, gdje se za čitavu Imotsku krajinu »pravi« bura.

I eto, tako danas u nedjelju prije zore uputili smo se jedan moj radnik i ja na Zavelim.

Od Prološca išli smo oko dva kilometra neprestano glavnom cestom uzbrdo. Svakog treća otvarao nam se sve ljepši pogled na Imotsko polje i Bekiju, a onda kod jednog malog borovog gaja odvojila se cesta za Ričice.

Malo smo odahnuli i još jednom pogledali na polje. Sunce se već malo pomililo na istoku i osvijetlilo najviše vrhove Biokova, a malo zatim čitav njegov greben. Osvijetljeni dijelovi, poput pile nazubljenog grebena bili su toplo crveni, a dijelovi u sjeni tamni i hladni. Polje je još uvijek bilo obavijeno tankim slojem magle, slika, koja se čovjeku urezuje u sjećanje zadugo.

Pogledom smo se oprostili od polja, a zatim smo krenuli na drugu stranu u Ričički klanac. U skoroj budućnosti ovaj klanac, sa svih strana okružen vrhovima, trebao bi postati umjetno jezero, a kao grlo uzak prolaz što ga kroz kredne stijene čini rijeka Suvaja bit će pregrađen visokom branom. Time bi se upokorile silne bujice Suvaje, koje su svake godine nanosile velike štete Imotskom polju, plaveći ga i odnoseći zemlju u Prološko Blato.

Lagano sam se mnogobrojnim serpentinama spustio u klanac. Korito Suvaje u ovo suho jesensko doba bilo je pusto i tek velike količine doplav-

Ijenog i omuljenog drvlja i dovaljanog kamenja govorilo je o velikoj snazi vode.

Kakve li samo promjene prema Imotskom polju, punom vinograda! U ovome polju, udaljenom od Imotskog polja svega pet kilometara, raste samo trava, a tek uz rub polja vidi se par kukuruzišta i po koja njiva krumpira. Ovdje već vlada opora kontinentalna klima.

Selo Ričice smjestilo se malo povije na drugoj strani klanca. Desetak kamenih kućica stislo se oko bijele crkve. Začuđeno su nas ljudi gledali, dok smo prolazili kroz selo. Bili smo ovdje rijetki stranci. Iza sela put se neprestano diže. Nestalo je pomalo raznolikosti u prirodi i sve se više čitav kraj

Zavelim, u pozadini Vran i Ćvrsnica

Foto: Ing. K. Frankić

pretvarao u beskrajnu kamenu zaravan, gdjegdje obraslu grmljem i niskom hrastovinom. Obišli smo još jedan brežuljak, a onda se pred nama stvorila poveća kamena ravnica iz koje se neposredno dizao Zavelim, cilj našega puta. Ispod njega su se bijelile kućice sela što se tako sitno stislo, kao da mu je hladno u zagrljaju planine.

Zaista zemlja ima snagu, ima moć da veže za sebe ljude. Ne mogu si nikako drugačije objasniti postojanje sela u ovoj pustosi. Tako siromašan kraj, sa toliko malo perspektive, teško je kod nas naći.

Sunce se već visoko diglo kad smo se približili selu. Sa malene livade povrh sela čula se otegnuta i jednolična pjesma čobanice. U tom kamenu, jednoličnom i sivom, otkrio sam vrijednost i ljepotu te pjesme. U drugom kraju izgledala bi poput otegnutog zavijanja, a ovdje se toliko slagala s okolinom, toliko je karakterizirala opori i surovi život, velike tegobe, siromaštvo, ali i ljepotu, a iznad svega ljubav tog čovjeka za zemlju. Pozorno sam slušao,

pokušavao zapamtiti melodiju, ali onog trena kad bi čobanice prestale ja sam sve zaboravljao.

Iza sela počinje zadnji uspon. Nakon nešto više od pola sata došli smo na greben. Iz Imotskog polja činio mi se greben uzak, ali ovdje sam video njegov pravi oblik. To je dosta široka zaravan iz koje se dižu pojedini vrhovi. Čitav greben je obrastao gustom planinskom travom. Bio je pravi užitak hodati po takvom prirodnom čilimu.

Napokon smo stigli i na vrh. Kakav prekrasan pogled! Bila mi je to najljepša nagrada za mukotrpan uspon po velikom suncu. Dan je bio čist, vidljivost velika. Na sjeveru vidjele su se Tušnice i Jelovača, planine koje dijele Duvanjsko od Livanjskog polja, zatim dalje Ljubuša, a prema istoku Vran, Čvrsnica i u daljnji zubovi Prenja i Veleža. Na jugu se lijepo vidjelo Biokovo i Mosor, a na zapadu Kamešnica i Cincar i još mnogo planina, kojima nisam znao imena, ili ako sam ih i znao, nisam ih mogao prepoznati. Između Biokova i Mosora plavio se Jadran. Nisam znao gdje da prije gledam. Vjetra nije bilo. Kao za inat bura je danas izostala, a ja i moj suputnik izvalili smo se na topli kamen i odmarali. Tek na trenutke lagan dašak vjetra milovao je naša na suncu opaljena lica.

Kako je lijepo ležati na topлом kamenu, gledati u beskrajne plave daljine i sanjariti. Mislima obilazio sam sve planine, bio sam na svakom vrhu. Sa sjetom sam razmišljao, o tome, koliko bogatstvo стоји ovdje većini planinara nepoznato, koliko planina čeka da ih ljudi »otkriju«. Vjerujem da će jednog dana i to doći, da će ljudi i ovdje dolaziti na izlete i da će ih dočekivati lijepi planinarski domovi, a ne samo kameni katuni.

Još sam jednom bacio pogled na Bosnu, na mnoštvo plavih vrhova planina, na tu beskrajnu ljepotu, a onda se spremio na povratak.

Sunce se već nagnjalo prema zapadu, kad sam iznad Imotskog polja opet gledao greben Zavelima, ali sad već pogledom staroga znanca i dobrog prijatelja. S druge strane plavilo se Biokovo a kosi zraci sunca odražavali su se od jezera Krenice, kao od kakvog velikog ogledala.

Vukao sam umorno noge prašnjavom cestom. Bližio se kraj mog planinarskog izleta. Morao sam se što prije vratiti kući, jer sutra treba biti odmor za rad. Opet ću sutra gledati na Zavelim. Možda će opet puhati bura sa njegovih kamenih goleti, ali sad se neću ljutiti na to. Ta tko će se ljutiti na dar znanca i prijatelja.

Vjetrenjača na Gorščici

Foto: Prof. dr. M. Pražić

Prof. dr. Mihajlo Pražić, Zagreb

Da li smo upoznali i da li dobro poznamo Medvednicu?

Još prije dvadesetak godina upozorio sam u jednom članku, kako se na Medvednici u toku zadnjih decenija događaju mnoge i krupne promjene. Odonda se te promjene još više nižu i još više produbljuju. Već tada sam upozorio, da mi o našoj najbližoj i relativno najposjećivanoj planini nemamo iscrpne i sveobuhvatne monografije, koja bi prikazala Medvednicu iz svih, planinaru zanimivih aspekata. Kako se u Medvednici čitav niz promjena zbiva baš u toku zadnjih 4–5 decenija, bit će mnogo toga, što su registrirali i promatrati zainteresirani planinari, učenjaci i promatrači, koji danas ili više ne žive ili ako žive, najvećim dijelom više ne sudjeluju aktivno u našem planinarskom životu. Postoji zato opravdana opasnost, da će čitav niz važnih podataka o Medvednici ostati nepubliciran i neregistriran u sadašnjoj nagloj smjeni planinarskih generacija, a to je gubitak, koji se kasnije više ne će moći ni popraviti ni nadoknadići. Želio bih zato, ovim svojim kratkim, više feljtonističkim sastavom apelirati na sve starije planinare, da svaki iz svoga djelokruga planinarskog poznavanja Medvednice u nizu članaka i člančića u stalnoj rubrici »Naših planina«, pod gornjim naslovom, istrgnu od zaborava čitav niz vrijednih, lijepih i zanimljivih detalja, po kojima će naši mlađi i mlađi planinari Medvednicu i bolje upoznati i više zavoljeti.

Ovaj svoj člančić posvetit ću najzaslužnijem čovjeku za današnje naše dobro i precizno poznavanje nazivlja srednjeg dijela Medvednice, lugaru JOSIPU-JOŠKU KRANJČECU.

Joško Kranjčec je kao mladi isluženi vojnik negdje sa slovenske granice Sutle još u zadnjem deceniju prošloga stoljeća došao za lugara u nekadašnju lugarnicu iz koje je početkom ovoga stoljeća izgrađen prvi planinarski dom

na Sljemu. Čim je došao na Sljeme za lugara, ma da bez ikakovih škola (naučio je u vojski čitati i pisati) shvatio je, da mu je kao lugaru najpreča i najglavnija dužnost, da na čitavom svom rejonu Medvednice točno i najpreciznije nauči nazivlje, koje je postojalo u narodu okolnih sela. Sa upravo nevjerojatnom savjesnošću pitao je, ispitivao i nepogrešivo pamtio gotovo nepregledno bogatstvo nazivlja toga dijela Medvednice. I Hirc i Šenoa i Kučera, a kasnije i Novotni i Gušić u skupljanju toponomastičkog blaga toga dijela Medvednice imali su u Jošku Kranjčecu najsigurnijeg i nepogrešivog pomagača i suradnika. Neposredno prije početka Prvog svjetskog rata Joško Kranjčec je prešao iz gradske službe u Kaptolsku lugarnicu na Gorščici. Kroz 25 godina, koliko je proveo u Kaptolskoj lugarnici na Gorščici, upoznao je istočni dio glavnog trupa Medvednice, t. j. onaj dio od sela Planine na Istoku do Deščevačkog rajona na Zapadu, tako temeljito, da je već oko 1920. godine slovio

Kaptolska lugarnica

kao jedini i nepogrešivi tumač svih naziva toga područja, a to je i ostao sve dok nije sa Goršćice otišao. Uz tu nesvakidašnju odliku imao je još i niz drugih, isto tako nesvakidašnjih, pa i neobičnih, od kojih bi malo detaljnije prikazao samo jednu, a ta se odnosi na njegovu, današ već legendarnu Vjetrenjaču.

Bio je dobar gospodar i kako je gore na Gorščici bio potpuno izoliran i odsječen od zagorskih i prigorskih sela, nastojao je u svom kućanstvu biti što manje ovisan o selu i tuđim uslugama.

U toj namjeri jednoga dana je odlučio da napravi ručni mlin. Kupio je mlinske kamene, a čitavu konstrukciju je sam napravio od drva. Mlin je pokretnao sa svojom ženom i u tom mlinu je mljeo kukuruz godinama. Negdje oko 1924. godine vidio je u jednom časopisu sliku holandskih vjetrenjača. Mjesecima i mjesecima, kada god bi dolazio na Gorščicu, govorio mi je o vjetrenjačama i o svojoj ideji, da na livadi sjeveroistočno od lugarnice napravi sebi jednu vjetrenjaču i da za nju upotrijebi svoj ručni mlin. Od te svoje ideje nije se dao odgovoriti nikakovim razlozima nas planinara, koji smo tada u Gorščicu dolazili. Konačno je u zimi 1925. godine počeo pripremati građu za vjetrenjaču. Odlučio je, da ju sasvim sam izradi i to samo od drveta, čvršće dijelove od hrastovog, a laganje od jelovog. U toku od dva mjeseca kućica je bila gotova i montirana. U nju je prenio ručni mlin sa kamenima, a onda je na to montirao vjetrenjačno kolo, koje je imalo samo četiri paoke, a dužina svake paoke iznosila je 4 metra. Kad je vjetrenjača bila montirana i kolo postavljeno, nestrpljivo je čekao, da puhe pogodan vjetar, pa da njegova vjetrenjača

proradi. No konstrukcija vjetrenjače je bila odviše teška, a vjerojatno i tehnički nedotjerana, tako da razmjerno jaki vjetrovi, koji su na livadi Goršćice u toku ranog proljeća puhalici, nisu ni sa mesta maknuli teško kolo vjetrenjače, sve do jake oluje negdje u maju iste godine, koja je počela vrtjeti vjetrenjaču upravo nevjerljivom briznom. Kranjčec je nasuo u mlin kukuruza, no ubrzo je snaga vjetra postala toliko velika, a brzina kola snažna, da je gotovo u zadnji čas istrčao iz vjetrenjače i sklonuo se u lugarnicu. Par sati kasnije, kada je oluja minula, otišao je na livadu, da vidi što je sa vjetrenjačom. Od čitavog kola vjetrenjače ostala je samo jedna paoka bez vanjskog okvira. Čitava sjeveroistočna polovica kućice je jednostavno odnešena. Oba mlinska kamena su bila izvaljena iz ležaja, a po kutcima nalazilo se još nešto smljevena kukuruzna brašna. Par dana kasnije, kada smo došli na Goršćicu, uspjeli smo sa Kranjčecom u Pušnjaku, nekoliko stotina metara dalje, naći dijelove paoka sa vjetrenjače. Slikao sam tu jedinu kod nas planinsku vjetrenjaču, par dana nakon nevremena, pa mislim, da je zavrijedila, da njena uspomena bude otrgnuta od zaborava.

Još istog ljeta pomogli smo Kranjčecu rastaviti ono malo, što je ostalo od vjetrenjače. Mlinske kamene, koji su bili uslijed pretjerane vrtnje uništeni, odgurali smo u šumu Koprivnjaka. Godinama kasnije žalio je za vjetrenjačom, bavio se mišlju da sagradi drugu, bolju i sigurniju, no malo po malo bivao je sve stariji i konačno, negdje oko 1935. godine otišao je u penziju i to svojoj kćeri u Čučerje. Da mu ne bude preteško pod stare dane bez Goršćice, zet mu je u Čučerju iznad sela kupio mali mlin u kome je proveo još nekoliko godina, a onda je umro.

Josip Kranjčec, lugar sa Medvednice, čije ime je nerazdvojno vezano kroz 3 decenija za Kaptolsku lugarnicu na Goršćici, zavrijedio je, da ga se, makar i sa ovakvim, ne malim zakašnjenjem, sjetimo i da ga prebrzo ne zaboravimo.

Dr. Ivan Stojanović, Beograd

Kako sam se popeo na Mont Blanc

Za nas koji nikada do sada nismo bili u centralnim Alpama, Mont Blanc je imao istu onu magnetsku privlačnost, koju je morao imati za Jacques Balmata prije dvjesti godina. Iako ne najteži, najviši vrh Evrope je i danas kruna doživljaja i cilj mnogih alpinista svijeta. Na većim visinama metri kao da znače više od stepena težine. U to sam se uvjeroio i ja tek na Mont Blanc-u!

Pošto nam je propala želja da uputimo u masiv Mont Blanc-a organiziranu grupu najboljih srpskih alpinista, riješio sam da iskoristim poziv pariske sekcije Francuskog alpinističkog kluba i da budem njihov gost na taboru u Chamonix-u.

Poslije kratkog treninga u Julijskim Alpama krenuo sam iz Ljubljane »Simplonom« za Francusku, nestrpljivo iščekivajući da se na horizontu ukažu snježni velikani. Kada su se konačno, poslije prelaska švicarsko-francuske granice, ukazali prvi zasneženi gorostasi, tako poznati sa fotografija i iz knjiga, osjetio sam uzbudjenje i nevjericu da sam stigao pod Mont Blanc.

Chamonix je danas moderno turističko mjesto u kome svaka kuća predstavlja hotel, glavna ulica se zove ulica Mont Blanc, glavni hotel nosi ime Mont

Blanc, jede se Mont Blanc-ski sir, prije Mont Blanc-sko mlijeko itd. Svoj prosperitet ovo mjesto duguje snježnoj bijeloj kupoli, prema kojoj su upereni durbini sa hotelskim terasa i uličnih uglova (za dva franka) i prvi jutarnji pogled svakog turiste i stanovnika ovog kraja. Od mase motoriziranih i ne-motoriziranih turista, od kojih najveći broj živi u šatorima kojima su upravo zakrčene livade, izvjestan broj posjeduje i alpinističke ambicije. Gorski tramvaji i žičare izvode do mjesta sa kojih su najljepši vidovi. Fantastičan je uspon žičarom na Aiguille du Midi — 3842 m, iznad samog Chamonix, odakle malim kabinama žičara nastavlja put prema Italiji, preko čitavog masiva. To je

Uspon na Pointe Isabelle u masivu Mont Blanca

triumf tehnike, koja danas omogućava i najbezazlenijem turistu da uživa u glečerima i vidicima od skoro 4000 metara, smučarima lak pristup do izvrsnog snijega tokom čitavog ljeta, alpinistima uštedu u vremenu i snazi i divne mogućnosti za priječenje Mont Blanc-a, a naravno i lijepo profite vlasniku žičare (svakih 15 minuta kabina prebací po 50 osoba po 1200 franaka, od 6 ujutru do 6 uveče).

Francuska strana je najpodesnija za pristup u masiv. U dolinu Chamonixa otvaraju se bočne ledenjačke doline, kojima se lako dolazi u srce masiva, gdje su obično postavljene i planinske kuće. — prosječno na visini oko 2700 metara. Markacija nema, ali se put do kuće ipak lako nađe, osim po magli koja

na glečerima i snijegu jako otežava orijentaciju. Kuće su skromne, više korisne nego udobne i dobro snabdjevene. Članovi CAF imaju popust na prenoćistu, a hranu najčešće nose svoju. Inače cijena za noć je 550 franaka (CAF — 220 fr.), radi čega se alpinisti što manje zadržavaju u kućama, koje su i tako uvijek prepune.

Mene su prvo poveli na glečer Bossons, gde su mi davali upute iz tehnike kretanja u ledu. Glečer se spušta skoro do Chamonixa i na njemu obično održavaju kurseve i vježbe, a snimaju i filmove. Bio sam oduševljen vještina ravnoteže i sigurnosti, koju su pojedini rutinirani alpinisti posjedovali i na najstrmijim detaljima.

Iako sam od početka imao žarku želju da izadem na Mont Blanc, što nisam krio, rekli su mi da se prvo treba aklimatizirati. Složio sam se, ma da sam pun smisao te riječi uhvatio tek kasnije. Usponi na Dent du Geant, Tour Noir, Pointe Isabella i druge glečerske ture ispunili su me oduševljenjem. Dobar, zdrav snijeg, kakav mi rijetko vidamo, pruža divne mogućnosti za penjanje, a pored toga dopunjuje pejzaž oštih granitnih vrhova pružajući posmatraču uživanje u bojama i vidiku, koji sa visinom postaje sve ljepši.

Već sam se osjećao sasvim uhodan i sa lakoćom sam prelazio ledenjake i vršio uspone na vrhove do 4000 metara. Jedan vrh, koji je stalno stršao iznad svih ostalih i bio vidljiv sa svih strana, stalno mi je bio u potsvijesti. A kako se čas za povratak približavao, tako sam postajao sve nestreljiviji da krenem i na Mont Blanc. Tražio sam među Francuzima partnera, međutim to nije bilo lako. Razne želje i planovi nisu se podudarali, a neki su i oklijevali, nesigurni u svoju kondiciju. I konačno, kada je trebalo krenuti, pala je kiša — prva poslije dvije nedjelje lijepog vremena. Sumorno su bubenjale kapi kiše po šatoru, u kome sam ljenčario i spavao — razočaran i očajan. Francuzima se nije žurilo — na kraju krajeva, Mont Blanc je u Francuskoj! Pred podne kiša je stala i otišli smo do Chamonixa da vidimo meteorološki izvještaj. »Vrijeme neizvjesno, vjetar, moguće padaline, nulta izoterna na 2800 metara, na 3800 metara pola metra novog snijega.« Pokušao sam da nagovorim nekoga da krenemo do kuće na 3100 metara, pa i ne moramo dalje ako ne bude dobro vrijeme. Jedan je pristao — Daniel Chappard, mlad inženjer iz Pariza, isto tako prvi put na Mont Blanc-u. Njemu dugujem zahvalnost i vjerujem da ni on nije bio razočaran.

Umjesto rano ujutru krenuli smo u tri po podne. U pola pet smo bili na pustoj zadnjoj željezničkoj stanici Mont Blanc-skog tramvaja, na 2300 metara. Magla je neprozirna kao tijesto. Ako se ne raščisti, pod ovakvim uslovima ne može se na vrh. Odatle se brzim hodom penjemo prema kući na 3100 metara, gde izbijamo na glečer. Magla lagano ostaje ispod nas sakrivajući dolinu, a pred nama se otvara divna panorama snježnih vrhova pod suncem. Oduševljeni smo i kao na krilima nastavljamo strm uspon preko zaledenog kuloara i kršljive strme stijene do kućice pod vrhom Aiguille du Gouter — na 3800 metara; mala drvena kućica kao da se nakrivila nad provaljom dubokom 700 metara, na ivici jedne stijene i na početku snježnog grebena, koji odatle u laganom usponu vodi sve do vrha Mont Blanc-a, još hiljadu metara više.

Mrak već osvaja doline a zadnji sunčevi zraci polako nestaju sa snježnih vrhova. Oblaci još kriju pojedine niže vrhove i zastiru doline, a nad nama je sad već zvijezdano nebo. Mraz steže sve jače i tjera nas u kuću, gdje stžemo oko osam sati uveče. Mala prostorija je nedovoljna za sve koji žele da izađu na vrh Evrope. Zaguljiva i prljava, zrak zasićen i vreo, neprovjetren

zbog hladnoće. Polegli smo na trospratno tijesno ležište ne svlačeći se, ali ni oka nismo sklopili. Nesanica je vjerojatno bila prvi znak visinske bolesti. Prevrćemo se i čekamo dva sata — čas ustajanja.

Konačno se dižemo. Pri svjetlosti fenjera oblačimo na sebe sve što imamo: pulover, vjetrovku, veston, duple hlače, vunenu kapu, naočare, duple rukavice, u naprtnjače stavljamo samo najneophodniji teret i još u sobi se nazvezujemo i stavljamo dereze. Odmah iznad kuće počinje strma padina, a sve je ujutru zaledeno. Izlazimo u mrak. Hladan zrak upravo siječe. Nazirući tragove idemo uz pomoć baterije. Sa lijeve strane, duboko dolje u pomrčini, razaznajemo svjetlucanje uličnih svjetiljki u Chamonixu, skoro tri hiljade metara niže. Potom sve tone u mrak i idemo tragom samo naslućujući strminu po nagibu snijega.

Zora i hladan vjetar dočekuju nas na vrhu Dome du Gouter (4304 m). Odatle silazimo na prijevoj i krećemo strmim usponom prema napuštenoj prihvatanjo kući Vallot. Vjetar bijesno šiba, nosi u lice oštре iglice snježnih kristala i zanosi nas. Uprkos dobre odjeće hladno nam je, ali ne možemo brže. Osjećam malaksalost i nedostatak te zastajem da hvatam dah. Tako ulazimo u Vallot, četvrtastu aluminijsku kuću na jednoj stijeni, vjerojatno najvišu kuću u Evropi. Tu smo zaklonjeni od vjetra ali se tresemo od hladnoće. Pod naletima vjetra čitava konstrukcija se drma, a okna uskih prozora su zasuta zaledenim snijegom. Izvana samo dopire povremeno hučanje vjetra. Poslije predaha nastavljamo uspon. Prvi sunčevi zraci nisu donijeli nimalo toplove, a vjetar kao da se stalno pojačava. Sa grebena pred nama diže se snježna zavjesa i leprša kao zastava na vjetru. Sada greben postaje oštriji, ali nije to strmina koja nam smeta. U nogama kao da se sleglo olovlo, srce lupa, a na momente tek dubokim disanjem susbijam osjećanje gušenja. Lagano odmičemo uz padinu, preko najstrmijeg dijela grebena zvanog Les Bosses, na kome su mnogi platili nevrijeme glavom. Zastajkujući sve češće da se odmorimo dolazimo do grebena, koji skreće u lijevo prema vrhu. Iscrpljen sam i osjećam da sam na ivici snaga; da je ma koji drugi vrh u pitanju mislim da bih odustao! Nije važan vrh, nije važan uspjeh ni cilj, čovek želi samo da povrati dah, da korača slobodno i bez napora, da ne bude hladno i da nema dosadnog vjetra.

Onoga momenta kada je greben počeo da se širi u uzani plato, ravan, pust i zaleden, ali sa neometanim vidikom na sve četiri strane, prestali smo da mislimo na umor i hladnoću. Triumf, zadovoljstvo i ushićenje ili šta li je to moglo biti što je pobijedilo zamor? Rukujemo se, snimamo i divimo, ali već poslije nekoliko minuta krećemo natrag. Vjetar i hladnoća ovde su stalni gospodari, koji su nas i dočekali i ispratili.

U devet i četvrt bili smo na vrhu, u dvanaest u prihvatanjo kući na 3800 metara, sada već po divnom toplovom suncu. Poslije svega sada pri spuštanju osjećamo nevjerojatnu lakoću pokreta i već u četiri po podne stižemo u Chamonix. Za dvadeset četiri sata prevalili smo visinsku razliku od pet hiljada četiri stotina metara, ne računajući uspon žičarom i tramvajem!

Tek poslije svega shvatio sam zašto pored svih drugih divnih vrhova najviše njih želi da se popne na Mont Blanc, čija snježna kupola svjetlucavim padinama iz daljine mami nudeći alpinisti svu raskoš svoje ljepote, doživljaja i visine.

Komovi (lijevo Vasojevićki, desno Kučki)

Foto: Dr. Ž. Poljak

Ivan Gušić, Zagreb

KOMOVI

Naravno, kao i uvijek, počeli smo u Kolašinu. Eh, taj Kolašin! Zavolio sam ga, zaista! Eto, ne mogu si više ni zamisliti da podemo nekud u planine (crnogorske, jasno), a da ne počnemo ili ne svršimo u Kolašinu. Sasvim sam zapustio Sloveniju i naše »standardne« planine — Alpe. Samo još zimi sačuvale su Alpe za mene — nepenjača — svoju privlačnost.

No, ne žalim za Slovenijom. A zašto bih i žalio za opskrbljjenim kućama, markiranim i osiguranim putovima i kolonama »hribolazaca« sa zbirkama značaka i amblema na vjetrovkama i šeširima? — Eto, ne znam više ni sam koji je ovo put da smo se opet obreli u Kolašinu. Kolašin je za mene postao kao stari, dobri prijatelj. I uvijek mu se iznova radujem. I krivo mi je kad netko s visoka govori o »mom« Kolašinu. A još ako govori ružno, — pa makar bila i istina — neka se čuva... — I tako, ovih zadnjih nekoliko godina, kad više nismo redovno navraćali u Crnu Goru, imao sam u sebi osjećaj neke praznine, kao da mi je nešto nedostajalo. A Kolašin i njegove planine čekale su, puste, tihe i privlačne, spremne da pokažu svu svoju ljepotu onome tko ih razumije i voli.

Svitalo je, a mi smo se dovlačili jedan po jedan u hal velikog i modernog hotela, koji bi slobodno mogao stajati u bilo kom evropskom alpskom ljetovalištu. Iskreno rečeno, ovakvi kakvi smo bili nismo baš lijepo pristajali u

tako pristojnu, čistu i civiliziranu sredinu. Osjećao sam se nelagodno i stalno sam morao paziti da ne zapnem s vibramima na mekom debelom sagu ili da s naprtnjačom ne razbijem koja staklena vrata...

U devet sati već smo bili na Trešnjeviku. Nešto niže, s ceste, pruža se lijep pogled na Komove. Redovni autobus »Tare« uvijek tu stane na časak, a šofer tada zaokruži rukom prema horizontu i objasni radoznalim putnicima (— ako su stranci):

— E, to su vam Komovi!

I fotoaparati bi škljocnuli i nastavila bi se vožnja u prenatrpanom plavom autobusu punom prašine, po uskoj bijeloj cesti s oštrim, strmim okukama.

Mi smo imali svoja kola. Naravno, Landrover. I taj Landrover sa svojim šoferima postao je za mene pojам, nerazdvojno povezan sa svim našim turama po Crnoj Gori. Stari, dobri Landrover. Ustvari, nije baš bio star, ali nekoliko godina službe po crnogorskim cestama ostavilo je na njemu svoje tragove. Nijedan instrument na kontrolnoj ploči nije radio, blatobran je bio iskrivljen, limovi ulupljeni na mnogo mjesta. Ali motor je bio dobar i vjerno nas je vukao po svim mogućim i nemogućim šumskim stazama, preko livada i pašnjaka. Ne trebam, valjda, ni spominjati da mi je i on postao dobar i dragi prijatelj — (a mislim — i ne samo meni...). Čak, osjećao sam prema toj zelenoj krntiji i neke vrsti — zahvalnost. Nemojte se smijati, on — Landrover — je to zasluzio. — Da, tako vam je to kad se planinari sa sveučilišnim profesorima... No, ima i ono drugo svojih čari, kad čovjek sađe s Risnjaka u Gornje Jelenje, naprimjer, pa sjedne uz cestu i diže palac po čitav bogovetni dan, a automobili prolaze...

Pogled od Stavna na Kučki i Ljevoriječki Kom

Foto: Dr. Z. Poljak

I tako, naš Landrover je na Trešnjeviku skrenuo s ceste i ušao u šumu, i polako se valjajući po mekanom šumskom putu probijao se kroz visoku travu, koja je iza njega ostajala polegla i zgažena. No, jedno stablo povaljeno preko puta ispriječilo nam se i vožnji je bio kraj. I — nije nam drugo preostalo — počeli smo jedan po jedan ispadati iz kola, protezati ukočene noge i tovariti naprtnjače. I zagazismo kroz tu travu, sve u hladovini visokih, uspravnih bukava.

Izašli smo iz šume na svježi vjetar i toplo sunce i ugledali smo katune Štavna.

Čobani su nas začuđeno promatrali, dok nam nije prišao neki stariji, brkati Vasojević i nakon uobičajenog pitanja: »Molim vas, koliko je sati?« započeo je razgovor i poznanstvo je bilo sklopljeno.

— I tako, kažete, hoćete se peti na Kom?

— Hoćemo.

— E pa, hajdete tamo, hajdete, za vas gradske ljudi bit će to lijepo, bogami...

Vidjelo se odmah da čovjek voli ovaj svoj tvrdi, opori kraj i svoje Komove. I nije se čudio — razumio nas je, kao što smo i mi razumjeli njega i njegovu ljubav prema ponosnim Komovima:

— Bit će vam lijepo gore...

Naprtnjače smo ostavili na katunu i započeo je uspon, prvo po siparu, pa po strmim, stepeničastim travnatim pasovima. Ne sjećam se koliko je to trajalo. Znam samo da je bilo lijepo i lako i da mi nijedan uspon nije prošao tako brzo.

I tako, stajali smo na vrhu Vasojevićkog Koma, sunce je sijalo, a vjetar je kloparao našim vjetrovkama i gonio visoko po nebu prozirne čuperke oblaka. Zapravo, nisam imao osjećaj da sam na vrhu. Bila je to široka travnata visoravan, gdje su pasla čitava stada ovaca, a čobanin nas je ponudio jomužom. Nisam mu htio kvariti veselje i biti nezahvalan, ali činilo mi se (a čini mi se i sada) da je šteta miješati mlijeko sa snijegom (što drugim riječima znači — s vodom). No, i to nam je dobro došlo.

Pogled je bio lijep. Na jednu stranu Moračke planine, blage i šumovite, a na drugu stranu stjenoviti lanci Prokletija, »boginjavci od mnogobrojnih snježnika. Tada su Prokletije za mene još bile pojama nečega nepoznatog, nepristupačnog, neprohodnog — velika, neispunjena želja.

A odmah do nas, odijeljen dubokim, tamnim Međukomljem, naš najbliži susjed, Kučki Kom, ispriječio se tu, sa širokom crnom stijenom prema nama, krševit, viši i teži za uspon od našega, Vasojevićkog Koma. Njega smo imali u planu za sutradan. No da, ali planovi su jedno, a stvarnost je često puta drugo...

Sjedili smo još neko vrijeme na vrhu, gledali široku panoramu oko sebe i posnimali sve što se snimiti dalo, a zatim je trebalo misliti na silazak. Nije mi se išlo. Bilo je tako lijepo tu gore, na suncu i vjetru, a duboko dolje pod tobom — zemlja, sa svim onim što spada na nju: šume, livade, potoci, ceste, katuni, ovce, ljudi, — a gore, iznad tebe — ništa, samo visoko, visoko nad glavom nebo s prozirnim koprenama oblaka i sunce koje je tako divno grijalo. I tišina... I sve to tako mirno kao da misli tako potrajati tko zna dokle. Prosto da čovjek prestane vjerovati da se zemlja okreće.

Mogao bih tu tako sjediti sate i sate, a da mi ne bude dosadno. Pa ipak sam se digao i sjurio se nizbrdo, skližući se po strmoj travi. Žurio sam da stignem ostale. — Kad smo sišli na katune opet smo natovarili naprtnjače i nakon nekog vremena našli smo se pod stijenama Kučkog Koma, na katunu Ljuban. Tu smo našli jednu napuštenu kolibu, koja nam se na prvi pogled ipak učinila kako-tako cijela. I tu smo se naselili.

Nismo mislili da čemo tu boraviti (ako mogu upotrebiti tako lijep izraz za ono što nas je čekalo) puna tri dana i tri noći. Ali sutradan je bila kiša i magla, a isto tako i prekosutra i još koji dan dalje. I tako se dogodilo da smo u toj čadavoj, zadimljenoj podrtini prosjedili, proležali i pročučali tri dana i — što je bilo mnogo neugodnije — tri noći. Tri dana prospavali smo na tvrdim čvornatim daskama, cvokočući od zime, dok nam je kiša curila za vrat kroz pukotine na krovu, a magle su se uvlačile kroz badžu i vrata, vlažile odjeću i miješale se s dimom, koji nikako nije htio izlaziti napolje, nego se gomilao pod trulim krovom te tjesne, tamne i zagušljive kolibe. Tri noći probdjeni smo sjedeći uz vatru koja je šireći jedva primjetljivu toplinu užasno dimila, a dim nas je grizao za oči, dražio u nosu i nagonio na hripavi kašalj. — A u jutro navukli bi vjetrovke i izašli van u mokru maglu da idemo po drva. Izvlačili smo iz šume velike i glomazne klade, otežale od vode, da bismo preko noći imali kako-tako zagrijanu kolibu. Posrtali smo po raskvašenoj, blatnoj strmini, po mokroj i skliskoj travi, pogrbljeni i zgrčeni pod velikim kladama, koje su se urezivale u ramena. A noću opet isto: požarni bi pospano sjedio uz vatru, koja je bacala titravo crveno svijetlo po tamnim kutovima kolibe, dim bi se u gustim kovitlacima motao pod krovom i sve više ispunjao prostoriju i onda bi požarni uzimao maramicu, nakvasio je vodom iz čture i privezao preko očiju i nosa da bar donekle spriječi udisanje dima i da zaštiti upaljene, suzne oči koje bi crveni žar samo još jače iritirao. Drugi bi za to vrijeme pokušali spavati, i — usprkos svega, to nam je čak i uspijevalo.

Kad bi ja požarčio, često bi izlazio napolje, na svježi zrak i tada bih se našao obavijen gustom neprozirnom maglom iz koje je sipala sitna kišica. Tek na časak izronila bi iz magle, kao nestvarna prikaza, crna sjena Kučkog Koma, ali ubrzo bi magla opet sve progutala i svi obrisi i nejasne noćne konture utopile bi se u odvratnom, crnome sivilu. I bilo je ugodnije stajati tako, prislonjen ledima uz kolibu, udisati gusti, mokri zrak i osjećati kišu kako hлади užarene obaze, nego čučati uz vatru, zakrvavljenim očima buljiti u raspireni žari udisati dim koji je dražio i čadu koja se lijepila po kosi i odjeći. — I tada bi, obično, lavež psa promuklo proparao noćnu tišinu ili bi se začula potmula tutnjava kamene lavine niza stijene Kučkog Koma, a udaljeni udari odjekivali bi još dugo, sve tiše i tiše, dok se i posljednji zaostali kamenčić ne bi zaustavio na siparu. I tada bih se ipak vratio na svoje mjesto, obuzet nejasnim osjećajem nelagodnosti (— da ne velim — straha), pazeći da vatra ne zahvati uokrug naslagane cjepanice i komade naše promočene odjeće, koji su se svaku noć iznova pokušavali osušiti.

Sjećam se kako sam jednom, zureći u nejasno titranje vatre kroz vlažnu maramicu, zaspao s glavom na rukama. Kad sam se probudio zatekao sam vatru kako se neobično rasplamsala i već je bila zahvatila najbliže cjepanice, koje su tinjale, pucketale i dimile se. Brzo sam ih ugasio i složio podalje. Kad sam ih polio vodom, zacvrčale su i još više zadimile sve oko mene, a svjetloplavi dim se još dugo izvijao iz njih u tankim, prozirnim pramenovima.

Pred zoru hladnoća bi se uvukla među nas, usprkos vatri i dimu, i proži-mala bi nas skroz i tada bismo se u krugu skupili oko vatre, gurajući prozeble noge u topli pepeo.

I tako — tri noći. Postali smo već i zlovoljni, a nije ni čudo. Bilo nam je već dosta tog požarcenja, a i tako sam još tri dana poslije sve vidio dvostruko i obrubljeno svjetlim kolobarima. A o prljavštini da i ne govorim. No, — iskreno rečeno — na to sam se najlakše priviknuo i to me najmanje smetalo.

I — trećeg dana ujutro donijeli smo »veliku odluku«: povlačenje. Zaista, nije više imalo nikakvog smisla da i dalje tu čamimo. Jedino se naš voda puta protivio toj inače jednoglasno domešenoj odluci:

— Slabi ste mi vi planinari... malo lošeg vremena i odmah gubite nadu...

No, volio bih ga vidjeti ko na našem mjestu ne bi već davno izgubio nadu. I ne samo nadu...

I tako — otišli smo. Silazili smo kroz šumu u dolinu Ljubaštice, a Komovi su ostali, zavjeni u maglu i oblake.

* * *

Slijedeće godine opet smo se našli u Crnoj Gori. Samo, ovaj puta, iznimno, pošli smo iz Andrijevice. Cilj: Komovi. Pa naravno, lani nam je izmakao Kučki Kom.

Prolazili smo već poznatim krajem. Opst je Landrover »plivao« kroz travu i opet smo nastavili pješke — zbog jednog prevaljenog stabla preko puta.

Izašli smo pod Vasojevički Kom. Njega smo pozdravili već kao starog znance i nismo se dugo zadržavali pod njim. Produžili smo dalje, pod Kučki Kom, na katune Ljuban. I tu smo našli opet onaj isti stan, crn i čađav, u kome smo lani proveli one »nezaboravne« časove. No, zašto biti zlopamtilo... Sada nam je ta ista koliba izgledala mnogo prijaznija i udobnija. Takav je bio štimung.

Još nije bilo podne i odlučili smo da još danas skoknemo na Kučki Kom. Poučeni prošlogodišnjim iskustvom, naučili smo se cijeniti svaki trenutak lije-pog vremena.

Opst je počelo po siparu. A zatim smo se dohvatali stijene. Bilo je to lijepo penjanje u blago nagnutoj, razvedenoj stijeni. Tek na mjestima je trebalo malo više pripaziti i isprobati pokoji oprimak, prije nego se čovjek osloni na nj. — Uspinjao sam se zadnji, polako, i često sam zastajkivao da pogledam dolje, pod sebe. Vidio sam cestu kako se vijugavo uspinje iz doline Tare na Trešnje-vik, i dolinu Ljubaštice između šumovitih ograna Kručkog i Vasojevičkog Koma, po kojoj smo lani sašli u Matešovo.

I tek — opazio sam da sam se »zapenjao« (ako mi penjači dozvoljavaju da upotrebim taj »njihov« izraz). Našao sam se na maloj kamenoj platformi, tako skučenoj, da sam se jedva nekako smjestio i tako ravnoj kao da je umjetno načinjena. Duboko dolje poda mnom vidiš sam stazu kako vijuga kroz labirint kršja i kamenja, uspinjući se na Međukomlje. Tu je dolina zaista bila kao usječena između strmih stijena Kručkog Koma s jedne i Vasojevičkog Koma s druge strane. Da, stijena poda mnom je stvarno bila vraški strma. Mogao sam pljucnuti ravno na tu stazu po kojoj ćemo se sutradan i mi uspinjati na Međukomlje. No, nisam htio previše pljuckati tih 400 m duboko. Bolje da se pokupim odavde...

Pogled od katuna Ljuban u Međukomlje

Foto: Dr. Z. Poljak

Iza leđa mi se nastavljao strmi nazubljeni grebenčić. Povlačio sam se po njemu i ubrzo sam opet zašao u široku, razvedenu, ne prestrmu stijenu, koja mi se sad činila neobično solidnom i privlačnom. Ugledao sam glavni vrh: preostala dvojica su mi već mahali. Bili su tako blizu... a ipak sam se morao spustiti u neku usku »škrbinu«, prijeći jedno kršljivo mjesto i konačno sam se uhvatio rukama za kamen, iznad kojega nije više bilo ničega. — Bili smo na vrhu Kučkog Koma.

Opet su se lijepo vidjele Prokletije. Sada sam već prepoznavao pojedine vrhove u sivoj širokoj barijeri. A odmah do nas — još mnogo bliže i neposrednije od Vasojevičkog Koma — ispriječio se tu i neki vrh, koga, zapravo, nismo očekivali. Bio je to Ljevoriječki Kom, kako su nam kasnije rekli naši Vasojevići, najviša kota u masivu Komova. Bio je oštar i strm, s glatkom, žutom stijenom prema nama. Nepoznat i nepristupačan, Stajao je sakriven iza Kučkog Koma i s ceste ga se nije moglo vidjeti. Zato se i govori obično samo o dva Koma.

Silazak. Prvo kroz stijenu, a zatim smo se prebacili na jedan snježni jezik koji je dopirao visoko u stijenu i po njemu smo začas bili dolje. Zapravo, opet mi je bilo žao da smo već dolje...

I večeras je gorjela vatra u našoj staroj kolibi, ali nekako živo i veselo, pršteći i pucketajući. Dim je lijepo izlazio kroz badžu i nije bilo hladno. Ukratko — baš lijepo.

Sutradan ujutro vrijeme se nešto pokvarilo, ali nije još ni izdaleka bilo bezizgledno. Bilo je oblačno, ali bili su to visoki oblaci, puhao je hladan vjetar i nije mirisalo na kišu. Natovarili smo naprtnjače i polako krenuli stazom u Međukomlje.

Prolazili smo kroz duboko usječenu dolinu između Komova, a put se provlačio između velikih kamenih gromada. Ne bi bilo ništa čudno da se i sad koja odvali, ali ipak, najčešće se to događa za vrijeme oluja, kad grom udari u stijenu. — Gore, na samom sedlu Međukomlja, ledeni vjetar prožimao nas je do kosti. Gazili smo po snijegu, tvrdom i prijavom, okruženi sivim, hladnim, odbojnim stijenjem, koje je zadiralo u oblake, a na drugoj strani — opet smo ugledali blage, oble livade i šumovite, crne, tople doline. Po strmim okukama spustili smo se do katuna Carine. — Dolje, u dolini Konjuhe, čekao nas je naš Landrover. Pogledao sam još jednom na Ljevoriječki Kom. Njemu sam još ostao dužan ...

Vladimir Skendrović, Zagreb

Zgode i nezgode s Maglića

Iz planinarskog dnevnika

Srpnja 1959. boravila je grupa planinara PD »Željezničar« iz Zagreba u skupini Maglića. Voda logorovanja bio je Drago Belaćić, a učesnici: Vlado Mesnik, Ivica Nemeć, Božena Dumbović, Marijan Skendrović, Božo Severec, Miro Kadić, Biserka Matačović, Tomislav Kopečnu, Vlado Skendrović kao i gost Zvonko Pašer.

15. srpnja

Bila je noć. Stajali smo nestrljivi na stanicu. Toliko je dana prošlo punih neizvjesnosti, punih rada, a sad je došao dan našega odlaska.

Čekali smo još i posljednjeg, a kad je i on došao već su postavili i vlak. Nagurali smo se u wagon. Strpali smo svu našu ogromnu prtljavu i zauzeli naša mjesta.

Da nam vrijeme brže prođe, razgovarali smo o logoru. Maglić i njegova okolina bili su za nas potpuna nepoznanica, pa smo pažljivo slušali svaku Dragecovu riječ, jer je on već jednom bio tam. Tako je u razgovoru brzo proteklo vrijeme i konačno je došao čas polaska. Oprostili smo se s prijateljima, uputili posljednje poruke, bacili još jedan pogled na uスnuli Zagreb, i u idućem času na sve to već zaboravili u borbi za što bolji položaj za spavanje. Bilo je dosta tijesno, no na koncu se svatko nekako smjestio i nastalo je rerazmršivo klupko iz koga su se čuli samo zvuci, koji podsjećaju na pilu. Svi su spavalii.

16. srpnja

Probudio sam se nešto prije ostalih i izašao na hodnik da se nadišem svježeg zraka.

Uskoro smo stigli u poznatu sarajevsku stanicu. Prenijeli smo svu prtljavu pred staničnu zgradu, gdje je po nas trebao doći autobus. Nije ga još bilo, i Drago je otišao, da potraži odgovornu osobu, ali to nije bilo potrebno, jer je ta osoba sama došla, tako da smo na koncu morali tražiti Drageca.

Autobus je polazio u jedan sat i preostalo vrijeme iskoristili smo, da u Sarajevo nabavimo još neke stvari.

Vrijeme, koje je ujutro bilo lijepo, sad se već pokvarilo. Navukli su se teški crni oblaci i uskoro su po krovu autobusa počele bubnjati prve kišne kapi. Nas to međutim nije ništa smetalo. Jurimo cestom, koja zavija među brdima i sve se više penjemo. Sarajevo više ne vidimo, jer ga zaklanjaju visoka brda.

Već smo se privikli na jednoličan rad motora i spremili na spavanje, kad je autobus najednom stao na sred ceste. Pitamo se što je i gledamo u šofera, tražeći objašnjenje. On mrmlja sebi u bradu i govori nešto na račun motora. Treba izaći

Na putu za Trnovačko jezero

van i pogledati što je, ali to baš nije ugodno, jer pada kiša. Dajemo mu kabanicu i on ljutit izlazi. Nakon kraćeg vremena vraća se u kola i pokušava da upali motor, ali motor šuti kao riba. Opet izlazi. Već prilično dugo tako stojimo, kad najednom čujemo trubu iza sebe. Osvrćemo se i imamo što i vidjeti. Naš je autobus zakrio cestu i iza nas stoji kolona automobila, čiji šoferi ljutito mašu rukama. Vrijeme je da se konačno maknemo ili smo nastrandali.

Naš šofer ponovo pokušava i ovaj puta, na našu radost uspijeva i opet jurimo cestom. Cilj ove naše vožnje je Čemerno, gdje ćemo prenoći i ujutro nastaviti pješice put prema Trnovačkom jezeru. Nadali smo se, da ćemo prije mraaka u Čemerno, ali evo opet nezgode. Cijeli se autobus nagnuo na desnu stranu i stao. Zašli smo u jarak kraj ceste i upali u blato. Izlazimo na kišu, da ga izvučemo. Na našu sreću, cesto upravo prolazi četa vojnika, koji su nam odmah priskočili u pomoći i zajedno s njima uspjelo nam je da autobus ponovo postavimo u normalni položaj na cesti.

Nastavili smo vožnju, nadajući se da je kraj našim nezgodama, ali smo se prevarili, jer smo još dva puta morali stati zbog kvara na motoru. To nam je oduzelo dragocjeno vrijeme i već poslije toga uhvatila nas ie noć. Prošli smo tako po mraku kanjonom Sutjeske i očekivali smo da svakog časa stignemo u Čemerno. Međutim, Čemernog nema, pa nema. Uzalud svi zurimo u tamu.

Šoferu je konačno postalo sumnjivo pa zaustavlja autobus »Čini mi se da smo već u Hercegovini« — kaže. I nama se isto tako čini. Drago izlazi iz autobrašta, a mi za njim. Trojica odlaze, da pronadu najbližu kuću i vraćaju se tek za jedan sat. Naše pretpostavke bile su točne. Po mraku smo prošli kroz Čemerno i odvezli se predaleko, tako da se moramo vraćati. Šofer ljutito sjeda za volan, okreće autobus i nakon kraćeg vremena konačno smo stigli u Čemerno. Stali smo kraj nekog hotela. Oko njega su šatori i mi se uvlačimo u njih, pozdravljamo se sa šoferom i za čas već svi spavamo.

17. srpnja

Noć je brzo prošla i rano ujutro već smo na nogama. Današnji dan će biti vrlo naporan. Trebamo prebaciti svu opremu do Trnovačkog jezera, a kažu da do njega ima dosta težak put. Drago je krenuo u potragu za konjima i uskoro se vratio sa

dvojicom ljudi, koji su vodili konje. Bili su to tipični mali bosanski konji i na prvi pogled su izgledali dosta slabi no kasnije se pokazalo, da su izdržljivi i pogodni za kretanje po ovim planinama. Uz pomoć gomiča natovarili smo konje i krenuli. Mislili smo da će dalje sve glatko ići, ali smo se prevarili. Tek što smo krenuli, jedan se konj uzjogunio, zbacio sav teret sa leda i počeo trčati. Jedva smo ga nekako smirili i ponovno natovarili, kad je opet poslije kraćeg vremena to isto pradio. Nadali smo se da ćemo stići u roku od pet sati, kako je rekao Drago. To isto su potvrdili i goniči, pa smo sa mnogo optimizma žurili vijugavim putem. Teren, kojim smo prolazili je raznolik. Čas smo išli livadom, čas kroz šumu, a onda opet preko kamenitog terena. Zastali smo kod nekog katuna, i gostoljubivi domaćin ponudio nas je svježim mlijekom, koje nam je odlično prijalo.

Poslije kraćeg odmora nastavili smo put. Sad nam je već bilo lakše, jer smo se spuštali. Išli smo neko vrijeme kroz šumu, a onda smo izbili u neku dolinu iz koje se put uspinjao sve do jednog prijevoja i prelazio preko njega. »Iza tog prijevoja je jezero«, — kaže nam Drago. Još smo više ubrzali korak, iako smo već prilično umorni. Put je bio vrlo naporan pa smo se umorili dok smo stigli do prijevoja. No tu smo se razočarali. Umjesto jezera ugledali smo lijepu malu dolinu, okruženu širokim strmim brdima. Bila je pokrivena bujnom travom. Primjetili smo nekoliko stada ovaca. Pošto nam pastiri, koji su čuvali ovce, nisu znali reći gdje je Trnovačko jezero, odlučili smo da krenemo dalje istim putem ne čekajući ostale, iako je sve to izgledalo sumnjivo. Iz doline smo se ponovo uspinjali na neki prijevoj, samo ovaj puta mnogo niži. Hodali smo potpuno bezvrijedno gonjeni samo znatiželjom da vidimo što je s druge strane prijevoja.

Konačno smo se dovukli i pogledali preko. Ono što smo ugledali iznenadilo nas je. S druge strane nalazila se dolina, koja je izgledala kao ogroman kotao, a na dnu tog kotla nalazila su se dva prekrasna mala jezera okružena šumom. Što je sada to? Tražili smo jedno jezero, a našli dva.

Odlučili smo da pričekamo Drageca i ostale, i da razmislimo što ćemo, jer je bilo očito da ovo nije Trnovačko jezero. Tek što smo sjeli, kad ugledamo nekog čovjeka u narodnoj nošnji, s puškom na ramenu, kako ide k nama. Uplašili smo se. Da to nije kakav hajduk? Znali smo da hajduka više nema, ali ipak, tko zna. Međutim uskoro smo se riješili straha, kada nam je neznanac rekao da je lugar. Bio je to tipičan gorštak, pedesetih godina, uspravna i dostojanstvena držanja. Govorio je vrlo polako, naglašavajući svaku riječ. Od njega smo saznali, da se nalazimo na Stabanjskim jezerima u Crnoj Gori i da do Trnovačkog jezera ima još pet sati hoda. To je značilo, da smo od Trnovačkog jezera jednako daleko kao što smo bili ujutro, na početku našeg marša. Smatrali smo da je najbolje da za sada ostanemo ovdje, s obzirom na to da će uskoro pasti mrak i da hodamo već osam sati.

Spustili smo se vrlo strmim putem do jezera i protražili mjesto za logor. Upalili smo vatru na ognjištu i spremili večeru. Iza toga smo se svi skupili o vatre, jer je bilo hladno, i raspravljali o uzrocima našeg lutanja. Nismo se mogli složiti tko je zapravo kriv, da li Drago ili goniči koji su rekli da znaju put. Na kraju nas je sve savladao umor i povukli smo se u šatore. Uskoro se na jezeru čulo samo kreketanje žaba.

18. srpnja

Prvi dan našeg logora na Stabanjskim jezerima. Već je sunce bilo prilično visoko kad smo ustali. Jutro je bilo krasno, sunčano bez oblaka.

Ujutro smo još malo uredivali logor, a kasnije smo se odmarali i zabavljali kako je tko znao. Ja sam otišao da razgledam jezero. Nije veliko. Okruglo je i u promjeru ima oko 100 metara. Cijela dolina nije mnogo veća i okružena je vrlo strmim stijenama. Na južnom kraju je otvorena i tu se spušta u drugu dolinu, gdje se nalazi drugo jezero. Obje doline pokrivene su šumom.

Voda u jezeru je prilično hladna, ali se ipak našla nekolicina, koji su se okupali

19. srpnja

Još uvijek smo na Stabanjskom jezeru. Odlučili smo da današnji dan iskoristimo za uspon na okolna brda. Odmah poslije doručka spremila se ekipa i pod vodstvom Drageca otišla na pohod. U logoru osim Severca i mene, ostali su još Vlado i Pašer, koji su imali pripremiti ručak. Pošto smo do ručka imali još dosta vremena, odmarali smo se na obali jezera i posmatrali Dragecovu skupinu, kako se penje. Premda su bili dosta visoko i daleko, vidjeli smo ih kao na dlanu, jer je dan bio vedar i vidik

Trnovačko jezero

Foto: D. Belačić

jasan. Osim toga smo ih i čuli, jer je dolina zatvorena i akustična, pa daje izvanrednu jeku. Tako smo si neko vrijeme dovikivali, sve dok ih nismo izgubili iz vida.

Krenuli smo na posao. Kuhati je najbolje znao Vlado i njega smo odredili, da skuha ručak, a ja sam mu trebao pomagati. Pošto smo nas dvojica mogli obaviti sav posao, Pašer i Severec su otišli na jezero da love žabe. Uspjeli smo pripremiti ručak prije nego što se izgladnjela ekspedicija vratila. Odmah su navalili na jelo, a poslije ručka počastili su nas naši lovci sa žablјim kracima i svi su bili zadovoljni.

Ostatak dana proveli smo u odmaranju i kupanju i pred večer opet posjedali oko vatre i razgovarali. Tu nas je Drago obavijestio da sutra počinje seoba na Trnovačko jezero. Pošto imamo mnogo opreme, a nismo u mogućnosti da iznajmimo dva konja, to ćemo transport obaviti kroz dva dana. Jedan dio ćemo prebaciti sutra ujutro, poslije podne se vratiti i zatim drugi dan uz pomoć jednog konja prebaciti ostatak opreme. Poslije kraće diskusije svi smo prihvatali taj plan.

20. srpnja

Danas smo počeli s prebacivanjem opreme na Trnovačko jezero. Drago je prvi ustao i počeo nas buditi. Hladnoća nas je prisilila, da se malo žustrije prihvativimo posla i za čas je sva oprema bila spremna za transport. U logoru su trebale ostati samo Božica i Biserka, da skuhaju ručak, a mi ostali smo se spremili i tek što se sunce odrazilo na glatkoj jezerskoj površini, krenuli smo iz logora vijugavim i strmim putem prema Zemunici. Tu smo se malo odmorili i krenuli dalje. Prošli smo kroz neku dolinu pokrivenu kamenjem i pošto smo prošli kroz nju, izbili smo na jedno sedlo. Sa sedla smo ugledali poveću pustu dolinu. Bila je to dolina Smrekovac. Okružena je visokim kamenitim brdima i uglavnom su visovi preko 2.000 m. Dolina je nastanjena samo preko ljeta, kada ovdje u tri katuna žive pastiri. Mi smo zastali kod jednog od njih, i gostoljubivi domaćin nas je po običaju ponudio mlijekom, što smo vrlo rado prihvatali. Nakon kraćeg odmora nastavili smo put, prošli kroz dolinu i zašli među brda. Hodali smo tako već prilično dugo kada najednom Drago stane, izvadi kartu i kompas i počne nešto mrmljati. Znali smo odmah na čemu smo. — »Izgubili smo put«, kaže Drago. I meni se tako činilo, jer sam primijetio, da već odavno ne hodamo po nikakovom putu. Cijeli ovaj kraj je pusti kamenjar, pa puta zapravo ni nema, već se ide po najneprohodnijem terenu. Niti pomoću karte nismo

mogli odrediti na koju ćemo stranu, a orijentirati se po okolnim brdima nije bilo moguće, jer smo mogli samo pogadati kako se zovu.

Izgledalo je, da nema izlaza iz ove situacije i tada je odjednom Dragecu sinula genijalna ideja, i on je otišao da se popne na vrh najbližeg brda, koje je osim toga izgledalo i najviše u okolini i da pokuša sagledati jezero. Mi ostali smo se spustili u jednu vrtaču i nije nam preostalo drugo nego da čekamo. Pošto smo bili gladni uzeli smo nešto snijega, što se još od zime zadržao u vrtači i skuhali juhu. Bila je odlična. Ostavili smo nešto i za našeg izvidnika Drageca, ali njega dugo nije bilo i juha se već pošteno ohladila dok se on vratio. Već po njegovom veselom hodu mogli smo primjetiti da je nešto pronašao, a kad je rekao: »Vidio sam jezero«, izgledao je kao da je u najmanju ruku otkrio uzročnika raka.

Odmah smo skočili na noge, natovarili opremu i krenuli. Međutim do jezera je bilo još prilično daleko. Brdo s kojega je Drago ugledao jezero, je Trnovački Durmitor, i mi smo ga trebali čitavog obići. Nakon dva sata hoda prešli smo preko prijevoja između Trnovačkog Durmitora i Vlasulje i spustili se do Trnovačkih koliba. To je skupina od tri katuna u kojima preko ljeta žive pastiri. Iza toga smo hodali dolinom, i popeli se na jedan brežuljak s kojega smo konačno pod sobom ugledali jezero.

Slika je bila prekrasna. Pod našim nogama u dolini ležalo je divno malo jezero, okruženo šumom. S desne strane parao je nebo šiljati Trnovački Durmitor, a s lijeve se pružao golemi masiv Maglića. U bistroj, zelenoj vodi održavalo se, kao u ogledalu, plavo nebo i bijele stijene okolnih vrhova. Na livadama uz obalu jezera pasla su stada ovaca i dolinom je odjekivalo zviždanje njihovih pastira. Trenutak smo stajali očarani divnom slikom, a zatim smo se spustili na obalu. Pronašli smo pogodan teren i začas su se u zelenoj vodi jezera održavale i boje naših šatora. Odmah zatim sagradili smo i kuhinju i spremili se za povratak, jer smo do noći imali još malo vremena. Ostavili smo dvojicu, da čuvaju stvari, a mi smo krenuli natrag u stari logor na Stabanjska jezera. Povratak je prošao bez lutanja, jer smo poznavali put i još prije mraka bili smo u starom logoru. Tu nas je čekao ručak, koji su spremile Božica i Biserka, no sad smo ga upotrijebili kao večeru i odmah zatim otišli spavati.

21. srpnja

Opet nas je Drago rano probudio, ali ovaj puta mnogo lakše, jer smo se na to već privikli. Srušili smo preostale šatore i spakovali ih za transport. Bilo je još dosta toga za nositi, i zato se Drago pogodio sa vlasnikom susjednog katuna, da nam iznajmi konja. Tako smo dio tereta natovarili na konja, a ostatak na sebe i krenuli smo poznatim putem prema Smrekovcu. Kod Zemunice smo stali, da se zadnji puta nagledamo Stabanjskih jezera i zatim krenuli dalje. Vrijeme je bilo krasno i sa zadovoljstvom smo hodali sve do katuna u Smrekovcu.

Odavde je već išlo teže, jer smo ovaj puta mnogo više nosili. Kad smo se napokon dočepali logora, bili smo vrlo umorni, pa je prvo što smo uradili, bilo, da se izvalimo na travu i odmorimo. Zatim smo pogledali što su nam za ručak spremili Miro i Toco, koji su čuvali novi logor. Po običaju smo se razočarali, ali u tom času bi pojeli sve što se dade jesti, pa smo tako i s tim uradili.

Poslije ručka smo počeli uređivati logor. Mjesta je bilo dovoljno i mi smo izabrali najpogodnije i postavili ostale šatore. Zatim smo podigli kuhinju i logor je bio gotov. Mjesto je bilo izvanredno. Smjestili smo se na maloj livadići uz samu obalu jezera. Malo dalje od logora u jezero se ulijevao potocić, tako da smo imali pitku vodu u neposrednoj blizini, a odmah dalje nalazila se šuma, što nam je olakšavalo dopremu drva za kuhinju.

Ostatak dana proveli smo u odmaranju, a pred večer smo pokušali upaliti logorsku vatru. Kažem samo pokušali, jer unatoč Pašerovoj upornosti nije htjela da gori, iako je on puhao iz petnih žila. Razočarani smo otišli spavati. Tako se opet pokazalo da nemamo dobre kuhare.

22. srpnja

Jutros nas nije nitko tjerao iz šatora, pa smo to iskoristili da malo dulje odsparavamo. Kad smo konačno izašli iz šatora, sunce je već bilo prilično visoko. Vrijeme je i dalje bilo lijepo. Pošto smo se umili u bistroj jezerskoj vodi, koja je nešto topila od one u Stabanjskom jezeru, doručkovali smo, a zatim se zabavljali kako je tko znao.

Tada je Dragec predložio Pašeru, da izvrši uspon na Trnovački Durmitor. On je odmah pristao, ali nije htio ići sam, pa je tražio partnera. Nikome se nije dalo penjati dok na koncu nije Drago nagovorio mene da idem s Pašerom. Uzeli smo uže i ostalu opremu i krenuli prema stijeni. Izgledala je dosta blizu, ali smo se prilično

umorili dok smo došli do njenog podnožja.. Pogledali smo jezero pod sobom. Naš logor je ležao upravo pod nama i izgledao vrlo malen, a ljudi oko njega izgledali su kao sitne točkice. Ipak, zahvaljujući tome, što je dolina izvanredno akustična, čuli smo svaku njihovu riječ usprkos udaljenosti. I oni su nas čuli, pa smo si neko vrijeme dovikivali, iako oni nas nisu mogli vidjeti zbog tamne boje stijena. Primijetili smo da na obali nešto grade. Bila je to splav, koju su malo kasnije pustili na vodu i zaplovili prema otočiću na sredini jezera. Medutim splav se vrlo polako kretala, pa nismo mogli čekati na iskrcavanje na otok, nego smo krenuli u stijenu.

Izmjenjivali smo se u vodstvu i dobro smo napredovali, tako da smo za tri sata bili na vrhu. Smjer nije naročito težak i Pašer ga je ocjenio sa 2, a i ja sam se s time složio.

Na vrhu smo sjeli da se malo odmorimo i da uživamo u pogledu, koji je zaista divan. Cijela dolina s jezerom ležala je pred nama kao na dlanu. Dugo smo sjedili i uživali. Pogledali smo zatim na drugu stranu. S te strane se nalazila mala dolina, koja podsjeća na kotao. Sa svih je strana zatvorena strmim stijenama i osim kamenja nema u njoj ništa. Primijetili smo nekoliko divokozra, koje su brzo i vješto skakutale po stijenama i ubrzo nam nestale iz vidokruga.

Bilo je već podne i počeli smo silaziti. Više smo trčali nego hodali i za čas smo bili na obali jezera. Još izdaleka smo primijetili dim iz kuhanje i požurili smo k logoru. Bili smo prilično gladni. Tamo su nas svi sa smiješkom dočekali unaprijed se veseljeći sceni, koja će se odigrati. Ja sam ništa ne sluteći počeo jesti i tada sam shvatio čemu se smiju. Tako loše pripremljeno jelo nisam nikada jeo. To je bio vrhunac naše »kuharske umjetnosti«. Odbacio sam porciju. Svi su prasnuli u smijeh, ali meni nije bilo ništa smiješno, jer sam bio gladan. S divljenjem sam gledao Pašera, koji je uspio progutati nekoliko žlica.

Poslije ručka, ako se tako može nazvati, Drago je predložio, da se ide na Maglić. Našla se nekolicina, koji su se odmah spremili i otišli. Mi ostali smo dalekozorom pratili »ekspediciju«, koja je »osvajala« Maglić. Pred večer se vratila ekipa sa Maglića, puna utisaka sa izleta, ali zato duplo gladna. Pošto smo počistili kazan, ponovo smo pokušali upaliti logorsku vatru. To nam je ovaj puta i uspjelo, tako da smo neko vrijeme sjedili oko nje a zatim kad je već postalo hladno otišli spavati. Tako smo proveli prvi dan na Trnovačkom jezeru.

Na Magliću

Foto: D. Belačić

Noćas je padala kiša. Trava i šuma su bile vlažne i bilo je mnogo hladnije. Tek što smo ustalj došao je ekonom i žalosno konstatirao da uopće nemamo soli, a i kruh bi trebalo nabaviti. Kruh smo inače sami pekli u jednom katunu, ali je bio vrlo loše kvalitete. Kako nam je manjkalo još nekih namirnica, odlučili smo da netko ode u najbliže mjesto i da ih kupi. Najbliže mjesto bila je Suha, ali tamo prema informacijama pastira, nije se moglo ništa kupiti, pa je treabio ići čak u Tjentište. Ubrzo je određen sastav ekspedicije. Pošli smo Vlado, Pašer, Severec i ja.

Bilo je već devet sati kad smo ušli u šumu, koja nas je dijelila od Suhe Jezerine. Šuma je još bila vlažna od kiše, tako da smo za čas bili mokri. Bilo je hladno pa smo se žurili da se ugrijemo. Pašer je jedini znao put i pod njegovim vodstvom došli smo bez lutanja do Suhe Jezerine. To je malena dolina obrasla visokom gustom travom. Na sredini se nalazi bara puna žaba i smrdljive zelene vode. Trava je bila tako mokra, da smo imali osjećaj da gazimo kroz vodu. Pašer je izgleda imao podebrane cipele, pa su mu se napunile vodom, tako da je kod svakog koraka iz njih izbijao vodoskok. To je nama bilo smješno, ali njemu nije bilo do smijeha.

Brzo smo prošli kroz dolinu i ponovo zašli u šumu. Ovdje je već bilo malo teže, jer je šuma bila vrlo gusta, tako, da smo često gubili put. Orientirali smo se po Suškom potoku, koji je tekao uporedno s nama. Napredovali smo vrlo sporo, jer je šuma puna oborenih debala. Šuma izgleda kao da u njoj nikada nije bio čovjek. Pastiri su nam pričali da ovdje ima medvjeda i bilo nam je pomalo neugodno u toj mračnoj šumi. Pričali smo usput o tome što bi uradili da nađemo na koji primjerak te zvijeri i svatko je tvrdio da bi se lako spasio. Na našu sreću te tvrdnje nismo trebali provjeravati.

Tako smo pričajući došli do jedne stare vodenice. Pašer kaže da više nema mnogo do Suhe. I doista, šuma je ovdje već mnogo rjeda, put širi i sve češće smo nailazili na tragove konja. Uskoro smo ugledali krovove Suhe i začas se našli u selu. Zapravo, Suha nije selo, jer se sastoji od svega par kuća i nalazi se na cesti, koja kamenjarom Sutjeske vodi u Tjentište. Do Tjentišta je još bilo pet kilometara i mi smo požurili da stignemo prije 12 sati, kako bi mogli nešto kupiti u trgovini.

Duž ceste smo stalno sretali radnike, koji su radili na cesti, i oni su u nas u čudu gledali. A imali su i zašto. Nepočesljani, neobrijani, prašni i znojni od puta, šarenog obućeni i s noževima o pasu, izgledali smo kao razbojnici. Naročito je upadala u oči vitka Vladina figura na čijem se licu isticala bujna bohemskia brada. Zurili smo tako cestom ne osvrćući se na začuđene poglede radnika i prije 12 stigli u Tjentište. Otišli smo prvo na poštu da pošaljemo pisma, ali tu smo se tek iznenadili. Na satu u pošti je bilo pola dva. Svi su naši satovi zaostajali i to mnogo. Na sreću trgovina radi cijeli dan, pa smo otišli da kupimo potrebne stvari. Međutim tamo nisu imali ništa od onoga što je nama trebalo. Otišli smo u restoran i tamo nam je konobar prodao $\frac{3}{4}$ kg soli. To je bilo malo, ali više nismo mogli dobiti. U restoranu smo ručali, kupili u pekarni još 10 kg kruha i krenuli natrag.

Nije nam se dalo pješačiti, pa smo stali kod nekog izvora, da pričekamo kakav kamion, koji bi nas odvezao do Suhe. Čekali smo tako prilično dugo, i onda se uputili vlastitim prevoznim sredstvima. Baš smo krenuli, kad nađe kamion i na naš znak stane. Mi smo se ukrcali i štofer je ne pitajući kuda idemo, dao gas i mi smo već jurili. Kažem jurili, jer je štofer po onoj vijugavoj cesti vozio punom brzinom. Na zavojima uopće nije smanjivao brzinu i mi smo sa strahom gledali strmi kanjon s desne strane i okomitu liticu s lijeve. To njega izgleda nije ništa uzbudivalo i mi smo protutnjili kroz Suhu prije, no što smo mu mogli dati znak da stane. Odlučili smo da kad je već tako, odemo do Čemernoga i od tamо krenemo u logor. Ali štofer je imao drugi plan. Stao je kod nekog puta što se odvaja od ceste, iskrcao nas s napomenom da do Čemernoga ima samo tri kilometra, pozdravio se s nama i otišao. Nije bilo druge, nego pješice u Čemerno. Hodamo mi tako, hodamo, prošli smo već i tri kilometra, a Čemernom ni traga ni glasa. Na našu sreću našao je neki kamion i odvezao nas do Čemernog, do kojega je bilo deset, a ne tri kilometra.

Iz Čemernog smo bez odmora nastavili put. Nadali smo se da ne ćemo zalutati kao prvi put u krenuti krenuti smjerom. Usput smo sreli nekoliko domaćih ljudi i oni su sumnjuivo klimali glavom kad smo im kazali kuda idemo.

»Prije noći ne ćete stići, a po noći je vrlo opasno ići preko Volujaka.« No mi se nismo osvratali na to, nego smo žurno išli dalje. Noć nas je zatekla u klancu Klekovi dô, iz kojega put preko sedla vodi na Trnovačko jezero. Noć je bila hladna, a mi slabo obućeni, pa smo brzo išli. Nije bilo mjesecine i u mraku smo izgubili put. Našli smo se tako na nekom sedlu i nismo znali na koju bi stranu krenuli. Krenuli

smo nasumce dalje. Prvi je išao Pašer. Odjednom je stao. »Stijena« — kaže. Pogledali smo dolje. Bila je vrlo strma, gotovo okomita i nismo joj mogli sagledati podnožje. Moramo natrag. Probali smo na drugu stranu i opet naišli na stijenu.

Što ćemo sada. Situacija je postala ozbiljna. Na tom prokletom brdu ne možemo ostati, jer je užasno hladno. Smrznut ćemo se. Moramo naći izlaz.

S lijeve strane se nazirao nekačav vrh. Uspeli smo se na njega i na drugoj strani ugledali dolinu pokrivenu maglom. »Tu mora da je jezero« kažem. I ostali tako misle. Spuštamo se puni nade, ali opet nailazimo na stijenu. Pašer predlaže da se spustimo. To je ludo, ali što možemo. Spuštamo se oprezno jedan po jedan. Stijena je na našu sreću visoka svega desetak metara, ali to s vrha nismo mogli vidjeti. Tako smo sretno stigli dolje i krenuli smo nekim klancem u dolinu. Izbili smo na livadu, kad primjetimo da k nama ide nešto crno. Uplašili smo se. da nije medvjed. No kad smo bolje pogledali vidjeli smo da je to bik. Odlanulo nam je.

Smrekovac, u pozadini V. Vitao (2396 m)

Foto: V. Mesnik

Ako je to bik, tu mora da su i katuni, a to mogu biti samo Trnovačke kolibe. Tako je i bilo. Zadnjim snagama pojurili smo dolinom i ugledali jezero.

U logoru je vladala potpuna tišina. Samo je Sančo bio budan kad smo stigli. Bilo je već oko pola noći. Potpuno iscrpljeni i duševno i tjelesno uvukli smo se bez glasa u šatore zadovoljni što se naša avantura tako sretno svršila.

24. srpnja

Danas je u logoru dan odmora. Ujutro je bila magla i prilično hladno, no kasnije se ipak pokazalo sunce.

Ospozobili smo splav za plovidbu, pa smo Vlado i ja krenuli na krstarenje jezerom. Pašer je bio nešto hrabriji i zaplovao za nama, ali izgleda da mu je bilo hladno, pa se pokušao na našu nesreću uhvatiti za splav. Tu se pokazala nesposobnost njezinih konstruktora, jer se splav odmah raspala. Tako smo se i nehotice okupali. Jedva sam nekako doplovao do obale i trčanjem uspio spriječiti stvaranje leda na meni. To izgleda dakako malo pretjerano, ali se meni tada tako činilo.

Zabavljali smo se tako sve do ručka. Ručak je već po tradiciji bio loš, ali smo se na to već privikli.

Poslije ručka smo dobili posjetu. Došao nam je jedan stari pastir, vlasnik susjednog katuna. Pošto se upoznao s našim logorom, sjeo je na jedan kamen, a mi oko njega i počeo je razgovor. Bio je to čovjek već pri kraju svog životnog puta,

ali se ipak uspravno držao i s lakoćom kretao. Govorio je polako s iskustvom čovjeka, koji je mnogo proživio i mnogo toga zna.

Iz njegova pričanja mnogo smo doznali o ovim krajevima i ljudima, koji ovdje žive. Ova su brda nastanjena samo preko ljeta, kad dolaze pastiri sa svojim stadima na ljetnu ispašu. Žive u katunima, oko kojih obično uzgajaju nešto povrća, a čim dode jesen i zahladni vraćaju se u svoja sela na podnožju planina. Zimi ovdje nema nikoga osim vukova i medvjeda i zbog visokog snijega gotovo je nemoguće proći tim krajevima.

Stari se dobro sjeća ratova, a naročito posljednjeg. Ovom dolinom je prošla V. ofanziva i stari nam je pričao o partizanima, četnicima, topovima, koje su njemačke jedinice izvukle na sam Maglić, o jurišima i proboru na Sutjeski i mnogim drugim borbama, za koje je čuo ili ih vidio. Još i sada u ovim šumama ima tragova prohujalog rata, pa se često naide na komad oružja, njemački šljem, a čak i na po koji kostur.

Tako nam je u razgovoru proteklo vrijeme i stari je morao otići s obećanjem da će i sutra doći k nama. Mi smo spremili večeru i poslije nje upalili logorsku vatrulju. Ovaj puta je odlično gorjela, pa smo se okupili oko nje. Tu nas je Dražko obavijestio da prekosutra napuštamo Trnovačko jezero i odlazimo iz Čemernog autobusom u Dubrovnik, gdje ćemo zajedno provesti tri dana, a poslije toga kuda koji. Mi smo se s time složili, a to je značilo, da već sutra treba spremati opremu za put. Još smo neko vrijeme sjedili oko vatre i onda otišli u šatore.

25. srpnja

Posljednji dan našeg logora na jezeru. Danas trebamo izvršiti sve pripreme za odlazak. Dražko je otišao da se sporazumi s jednim čobaninom, koji je imao konja. Vratio se pred ručak. Pregovori su svršili uspješno.

Danas je opet hladno. Svi sjedimo u logoru i spremamo ličnu opremu za put. Čiste se cipele, krpaju čarape i hlače i pere rublje. Na splav više nitko i ne pomišlja, jer nitko ne želi riskirati kupanje u lednoj vodi.

Uskoro je bio ručak gotov. Ne treba ni isticati da je opet bio loš. To kuhanje je prva tragedija, ali smo zadovoljni što uopće možemo jesti. Kasnije je opet došao stari pastir i svojim pričanjem nam skratio vrijeme do večere.

Još prije mračka spakovali smo kuhinju, šator od ekonomata i još neke stvari tako da sutra imamo manje posla. Zatim smo upadili logorsku vatrulju i kraj nje je Dražko održao završni govor. Nije sasvim zadovoljan, a ni mi. Logor je imao nedostataka. Već prva grijeska bila je u samoj organizaciji i pripremi, zbog čega smo izgubili toliko vremena u lutjanju po brdima. Osim toga, iako smo imali dovoljno namirnice, hrana je bila loša, jer ju nitko nije znao pripremiti. Sve je to bilo uzrokom da naš pothvat nije dao očekivane rezultate. Na kraju je izrazio nadu, da će iduće logorovanje biti uspješnije i mi smo otišli spavati. Još sam dugo u noć razmišljao. Usprkos svih nedostataka, bilo je lijepo i vraćamo se kući sa mnogo uspomena.

26. srpnja

Ustali smo vrlo rano. Sunce još nije izašlo, a mi smo se već okupili oko logorske vatre, koja još od sinoć gori. Jezero se nije vidjelo zbog guste magle. U takovoj hladnoj atmosferi srušili smo naš logor i spremili se za pokret.

Stigao je i konj, pa smo ga natovarili, ali je bilo previše stvari, pa je jadno kljuse jedva išlo. Nadali smo se da će izdržati, ali se već na prvoj uzbrdici cijeli teret prevadio. Ponovno smo ga natovarili, ali se malo kasnije to isto dogodilo. Nije bilo drugog izlaza nego smo konju smanjili teret, a sebi povećali. Dalje je išlo glatko.

Sunce je upravo izišlo kad smo se popeli na uzvišicu nad jezerom. Magla se razišla i jezero nam se ukazalo u punoj ljepoti. Na trenutak smo zastali da ga se zadnji put nagledamo i zatim krenuli dalje prema Trnovačkim kolibama. Tu smo se oprostili s njihovim gostoljubivim stanovnicima i počeli se uspinjati prema sedlu iznad Klekovog dola. Put je vrlo strm i brzo smo se umorili. Naročito Božica i Biserka, koje su dosta zaostale, tako da smo ih na sedlu morali čekati. Da iskoristimo vrijeme uspeli smo se na vrh Studenaca, koji se dizao stotinjak metara daleko. Visok je preko 2.000 m. Gore smo se zadržali kratko vrijeme i spustili se u Klekov dô. Išli smo zatim klancem niz Volujak i već poznatim putem stigli u Čemernu.

Tu smo čekali autobus razgovarajući o proteklim danima. Uskoro je stigao i mi smo se ukrcali. Zadnji puta smo pogledali masiv Volujaka, iza kojeg se krilo Trnovačko jezero. Cvrsto smo odlučili, da još jednom odemo tamo. Autobus je krenuo cestom prema Dubrovniku. Naše logorovanje bilo je završeno.

Istraživači velebitskog krša

III. PROBLEM NAJVIŠEG VRHA VELEBITA

Stara mišljenja o visini Velebita bila su jedinstvena. Najvišim vrhom smatrao se vrh Sv. brda. Da to nije točno utvrđeno je 1777 godine prilikom prvog topografskog snimanja Velebita t. zv. »Josephinische Landesaufnahme« (1:28.000). Zato Dragutin Seljan u »Zemljopisu pokrajina Ilirskeh« (1843 god.) govori na str. 110, da su redom najviše visine na Velebitu Debelo berdo, Segestin i Sv. brdo, dok u »Prirodnom zemljopisu Hrvatske« od Vjekoslava Klaića (1878 god.) ovaj red visina ima odnos: Vaganski vrh, Sv. brdo, Višerujna, Vel. Visočica i t. d. Premier Velebita po vojnim topografima izvršen je 1879 godine, a prva karta Velebita, list »Medak und Sv. Rok« (1:75.000) izdana je 1883 godine. Popravljeno drugo izdanje ove karte po Linseru i Zboženju nosi oznaku 1902., a treće izdanje oznaku 19. VI. 1915. godine.

Vaganski vrh

Foto: U. Girometta 1932.

Na prvom izdanju današnji Babin vrh (1741) m) nosio je oznaku 1738 m u drugom izdanju taj vrh opisan je kao Malovan, a u trećem izdanju naziv Babin vrh i oznaku visine 1798. Ime i visina Vaganskog vrha nije se nikada mijenjala. Sporna kota bio je vrh istočno od Babinog jezera, koji je nosio oznaku visine 1760. m. Tome vrhu bez imena davano je čas ime Vel. Malovan, čas Babin vrh, sve poradi visine 1760 m, pa se neko vrijeme tvrdilo da je taj vis najviši u čitavom Velebitu. Tu vijest prvi je iznio prof. Đuro Pilar pri proučavanju vojne karte, zapazivši da je kota 1760. viša od Vaganskog vrha i Sv. brda. Hirc je to kao novost štampan u prvom broju »Hrvatskog planinara« da na to upozori našu najširu turističku javnost.

Prvo suprotno mišljenje iznio je prof. Dragutin Franić, koji je 1899. u društvu prof. dr. Gorjanovića prelazio Velebit od Medka na Starigrad i naročitu

pažnju poklonio baš t. zv. »Vel. Malovanu«. Evo što je o tome prof. Franić priopćio u »Hrvatskom planinaru« (1900 god. str. 74):

»Jugoistočno od Babina jezera diže se okrugljast vrh, koji po specijalnoj karti ima 1.760 m visine. Taj vis se od nekoliko godina nazivlje Vel. Malovan akoprem u specijalnoj karti za taj vis nije navedeno nikakovo ime, dočim se u specijalnoj karti zove Malovan vrh što se nalazi sjeverno od ovoga visa sa visinom od 1.738 m. Ja sam na sve načine ispitavao naše pratioce iz Medka, koji taj dio Velebita dosta dobro poznavaju, dali znadu za Veliki i Mali Malovan u blizini, ali mi nijedan od njih neznade o tome ništa reći, nego mi kazaše da se najviše brdo nad Babinim jezerom zove Babin vrh. To bi dakle bio upravo onaj vrh, koji je u specijalnoj karti unesen kao »Malovan« 1.738 m, a visina od 1.760 m mogla bi biti neispravna. Mi smo od toga visa dne 22. srpnja 1899. godine pred večer sa spravom ravnoteže mnotrilj okolne vrhove i potpuno se osvjeđočili, da u tome kraju ima i viši vrhova i to osobito vaganski vrh. Postoji i vrh Malovan, ali taj je jugoistočno od Vaganskog vrha i to nad Radučem i gorskim krajem Bunjevac. Tome je vrhu u specijalnoj karti naznačena visina 1.708 m, ali mu nije ime uneseno. I uz taj Malovan ima jedno »jezero«, ali se ne zove Babino jezero. Dok se ta cijela stvar na novo i napose ne ispita i izmjeri, neka Vaganski vrh (1.758 m) ostane kao najviši vrh Velebita.«

Nekoliko godina iza ovoga Franićevog prijedloga o istoj stvari pisao je prof. G a w a z z i u »Glasniku Hrv. prirodoslovnog društva« (1904 god. str. 385). Njegov prijedlog bio je da se za kotu 1760 m usvoji naziv Vel. Babin vrh, a za kotu 1738 m Mali Babin vrh.

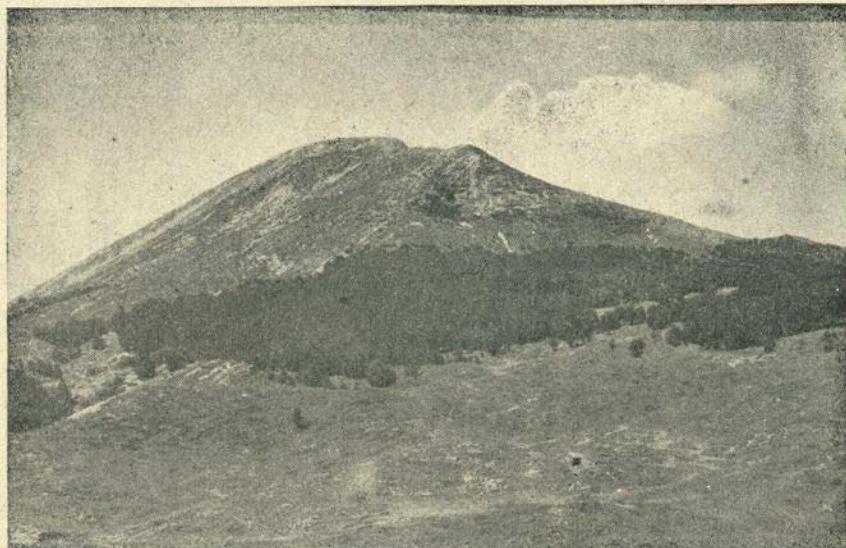
Godine 1913 upozorio je u »Vijencu« Bogoslav Kosović kako se na Velebitu često zamjenjuju imena vrhova. Iako je, veli, bio sa starim lugarima i sa dosta domaćih žitelja na Vaganskom vrhu na kojem je stajao i natpis »Vaganski vrh«, ipak se netko našao i to okrenuo u Babin vrh. Zato predlaže da se točno prouči i utvrdi ispravno ime, makar ono i ne izgleda lijepo ili jezično ispravno.

Iste godine u »Vijencu« (1913 god. str. 155) pisao je o tome Ivan Gojtan. Prema Gojtanu Ličani od vajkada zovu hrbat kote 1758 m Vaganski vrh.

Temeljito se tim pitanjem zainteresirao Ljudevit Rossi u svom rukopisnom djelu »Velebitom i njegovim Primorjem duž i popriječkom« (1928 god.). Rossi je zbrku u visinama i nazivu zapazio već 1909. godine. U sačuvanoj korespondenciji našao sam Rossijev dopis od 20. IV. 1927. naslovljen šumarskom uredu u Gospiću, koji glasi:

»Već duže vremena podržava se glasina, da u Vašim šumarskim kartama postoji Veliki Malovan navodno sa visinom od 1798 m. Molim stoga za blagohodnu obavijest, što je istina na tome. Izvolite mi u privatnoj karti crvenilom podvući mjesto toga Velikog Malovana i razjasniti, ako je moguće, kako je došlo do visine 1798 m.

S osobitim poštovanjem... i t. d.
Lj. Rossi major u miru.

Sveti vrh s Dušica

Foto: J. Plaček 1936.

Na ovaj Rossijev upit na upravu šumarije u Gospicu odgovorio je ing. Milan Radičević 22. travnja 1927., a odgovor glasi:

»Poštovani gospodine!

Razgledao sam ovdješnje mape, kako naše šumarske 1 : 200, tako i specijalne karte 1 : 25.000 i 1 : 75.000 i našao da se slažu s Vašim navodima da je Malovan visok 1738 m, i to bez da ima pridjev »veliki« ili »mali«. Predjel oko Badnja, Vaganskog vrha, Babin Kuka i Bunjevca zove se na našim nacrtima »Srez Veliki Malovan«, samo neznam zašto »veliki« kad nije nigde »mali« naznačen. Primjećujem, da je sve ovo pronađeno na po Vama pripisanoj spec. karti, a i na našim, koje potječu od istog datuma izrade po Linseru i Zboženu od 3. V. 1902. god. Ali na novijoj specijalnoj karti 1 : 75.000 djelomično popravljenoj po istima od 9. VI. 1915. god. nalazi se ista kota ranije naznačena kao Malovan, a sada kao »Babin vrh« sa 1798 m. Točno se vidi, da je to ista kota, t. j. identična sa Malovanom. Isto tako na novijoj karti od 1915. god. ima jedna kota označena sa »Malovan« 1708 m, a nalazi se desno od Vaganskog vrha, a pred Babinim Kukom.

Premda tome je današnji Babin vrh 1798 m ista kota, koja je u starijim spec. kartama bila označena sa Malovan 1738 m. Ovdješnji neumorni planinari i dijete Velebit dr. Gojan jednom je u društvu spomenuo, da bi taj Babin vrh mogao imati oko 1802 metara visine, jer da su neki naučni izletnici valjda pomoću barometra sravnjavali markantne visine i primjetili razlike. Spominjem uzgred, da je jedna oklada obavljena baš na račun toga Malovana-Babina vrha, jer po novim kartama čini se da je ta visina najviša. Izvojite negdje pogledati novije mape pa ćete vidjeti isto.

Sa odličnim štovanjem

ing. Radičević M.«

Što je na ovakvo razjašnjenje odgovorio Rossi, našao sam u konceptu njegovog odgovora ing. Radičeviću, odakle se lijepo vidi što je iza svega Rossi zaključio. Rossijev koncept odgovora glasi:

»Karlovac 25. IV. 1927. god.

Velevišnjeni gospodine!

Prije svega izvolite primiti moju najsređaniju zahvalnost na pripisanim izvještaju. Sada mi je stvar potpuno jasna i podudara se sa mojim dosadašnjim shvaćanjem. Vel. Malovan nije dakle brdo, nego sumski kompleks (revier, srez) obuhvaćajući predjel oko Badnja, Vaganskog vrha, Babin Kuka i Bunjevca i zove se u šumskim kartama »srez Veliki Malovan«. Velikim je po svoj prilici nazvan stoga, jer se u istom šumskom srezu nalazi brdo Malovan povrh Raduča, u spec. karti bez imena, ali sa kotom 1708 m, koje ime tamošnji narod od vajkada rabi, a i nama botaničarima je poznato od 1860. godine.

Veliki Malovan nije kota 1708 m, kako hoće Franić (»Hrv. Planinar« 1900, 75) i Gavazzi (»Glasnik Hrvat. prir. društva« 1904, 385). Mali Malovan nije sjev.-zap. ležeća kota 1700 m, kako napominje Gavazzi, već je to Segestin. Napokon, Vel. Malovan nije ni bezimena kota 1760 m jugoistočno od Malovana (1738 m) kako su to tvrdili Franić (l. c. str. 74) i Hirc (»Prospekt« 1907, 128—130) i htjeli istoj silom to ime naprimiti.

Malovan

Foto: J. Plaček 1936.

Uopće, brda Veliki Malovan ne poznaje tamošnji narod, kako sam se tečajem mog trokratnog boravka u dotičnom okolišu mogao osvijedočiti.

Malovan 1738 m zove tamošnji narod naprsto Babin vrh, a ne Vel. Babin vrh kako to Gavazzi napominje. Gledate visine 1798 m također sam na čistu. To će biti po svoj prilici pisarska, odnosno tiskarska pogriješka, jer sam ja dne 2. kolovoza 1909 god. prenoćivši na Babinom vrhu 1738 m pošao na kota 1760 m i pomoću sprave ravnoteže ustanovio, da su svi okolni visovi niži od nje, ali nijedan viši. Stoga, pošto kota 1760 m nije trigonometrički izmjerena, valja i nadalje držati Vaganski vrh 1758 m najvišim vrhom Velebita, a visinu Babina vrha 1798 m brisati.

S odličnim štovanjem
Lj. Rossi, major u m.^e

Naglim razvojem turizma postalo je pitanje najvišeg vrha Velebita od interesa i za širu javnost. Kao aktuelno nametnulo se ovo pitanje 1929. godine kada je prof. dr. J. Poljak pisao »Planinarski vodič po Velebitu«. Na osnovi svojih dugogodišnjih studija na terenu dr. Poljak je riješio ovo pitanje u skladu sa postojećom starom spec. kartom 1:75.000, a na str. 216. »Vodiča« izveo je zaključak spora ovako:

Dr. Ivan Gojtan

... Potrebno je ispraviti neka kriva obilježja, koja su baš u ovoj skupini znatna, tako da su izmiješani nazivi vrhova i krivo zabilježeni na karti. Tako je najviši vrh ove skupine kao i cijelog Velebita, Vaganski vrh 1798 m, označen na specijalnoj karti kao Babin vrh s. iznad Babina jezera, što je posve krivo; jer narod označuje taj vrh kao Vaganski vrh, a Babinim vrhom koji se nalazi i. Babino jezera, na karti kotiran i bezimen kao kota 1760 m. Vaganski vrh 1798 m (na karti krivo Babin vrh) nazivaju još s ličke strane kao Veliki Malovan, za razliku od Malog Malovana, koji se nalazi u pravcu j. i., a iznad doline Bunovca s visinom 1708 m, označen na karti 1:75.000 samo kao Malovan 1708 m. Skupina j. i. Babino jezera, označena na specijalnoj karti kao Vaganski vrh s (trigonometrom 1758 m također je krivo imenovana, jer narod tu skupinu zove Golići 1758 m.

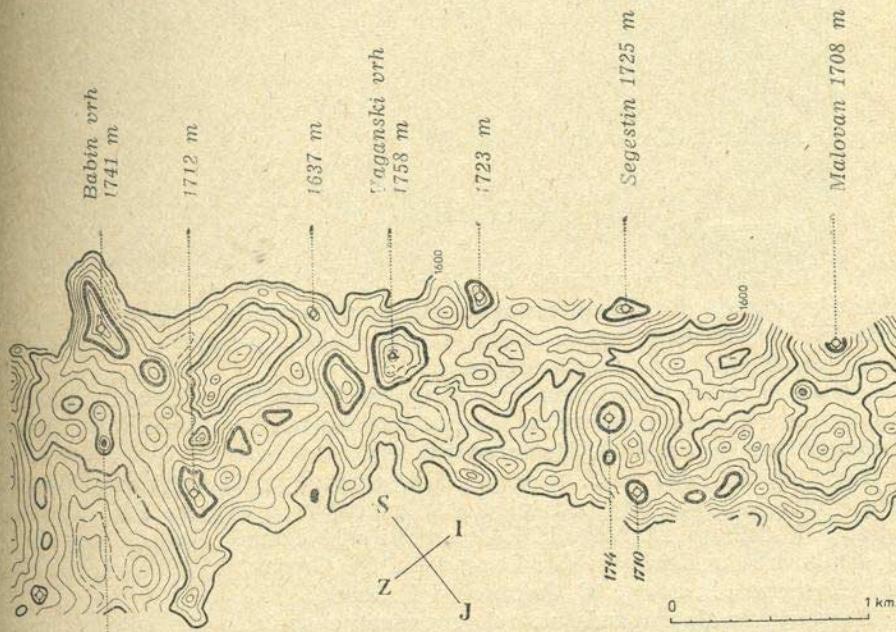
Ovaj raspored koji je prof. Poljak dosljedno proveo u čitavom Vodiču naišao je idućih godina na živahne rasprave.

Prvo se sa navodima dr. Poljaka nisu složili rezultati dr. I. Krajača u njegovom članku o Vaganskom vrhu (»Hrv. planinar« 1932, 331.). Godine 1929. i 1931. dr. Krajač je mjerio visinske odnose Vaganskog vrha i Babino vrha i došao do rezultata da je Vaganski vrh viši od Babino vrha, dok se u pogledu rasporeda samih naziva vrhova priklonio Gojanovim shvacanjima. Osobito je zanimljiv onaj dio Krajačevih izvoda o značenju imena Babin vrh — Badanj, gdje je historijsko-komparativnom metodom pokušao da razjasni nastanak i značenje tih imena. Na osnovi takove analize, vlastitih mjerjenja i upoznavanja na licu mjesta

Krajač je držao da je u Južnom Velebitu najviši vis Vaganski vrh 1758 m, dok je Babinim vrhom smatrao vrh sjeverno od Babinog jezera sa pogrešno označenom visinom 1798 m.

Godine 1932. napisao je u »Hrvatskom planinaru« prof. Z. Rosandić raspravu: »Vaganski ili Babin vrh u Velebitu«, u kojoj se energično usprotivio imenu Golići za kota 1758 m. Prof. Rosandić je na osnovi foto-snimaka pokušao da dokaze netočnost visine 1798 m. Stvarna razlika u visini Babina vrha i Vaganskog vrha mjerena teodolitom prema prof. Rosandiću iznosi 19 metara u korist Vaganskog vrha. Taj rad i rezultat izveo je na licu mesta vojni topograf.

Dakle, dvoje više nije bilo. Visinu 1798 m treba korigirati. Tako je ostala samo kota 1758 m kao najviša. Trebalo je još da se odluci kako se taj vrh uistinu zove, kao i ime vrha pogrešne visine 1798 m. Prof. Rosandić je sugerirao da vrhu 1758 m ostane naziv Vaganski vrh, a Babin vrh da se zove vrh sjeverno od Babinog jezera, tj. pogrešna visina 1798 m.

Godine 1933. ponovo je o tome pisao Ivan Gojtan u »Ličkom kalendaru«. Naziv Golići za vrh 1758 m nije odgovarao Gojtanu, iako kaže da je svojim mnogo-godišnjim i višekratnim boravcima u tom dijelu Velebita čuo od dalmatinskih i primorskih pastira da rabe ime »Golići« za Vaganski vrh.

»Gledetoga naziva — kaže Gojtan. — treba da poklonimo više vjere Ličanima no Primorcima, jer Ličani od davnine tu žive i planduju, a Primorci tek od prošlog stoljeća na osnovu gruntovnog ugovora od 7. XII. 1887 godine, kojim su sela općine Knin i Obrovac stekla pravo službene paše.«

Kada je 1934. izašla iz tiska nova jugoslavenska spec. karta 1:100.000 list Novigrad, najviši vis Velebita opisan je kao Vaganski vrh 1758 m, dok je vrh sjeverno od Babinog jezera označen kao Babin vrh, dakle onako kako su to ranije držali Gojtan, Krajač i Rosandić. Visina toga vrha korigirana je na 1741 m.

Da učinim čitaocu situaciju preglednom izradio sam iz nove topografske karte izvadak okolice Vaganskog i Babinog vrha iznad izohipse 1600 m.

1937. godine napisao je u Hrv. planinaru Dr. Zdravko Lorković članak »Najviši vrh Velebita« u kome je podvrgao analizi starije i novu specijalnu kartu

Velebita. Zanimljivo je tu objašnjenje i račun o visini Babina vrha, prema kojemu ta visina iznosi 1740,06 m.

Spor koji je time nastao zainteresirao je i dnevnu štampu. Dva priloga o tome donio je u listopadu 1938. zagrebački dnevnik »Jutarnji List«. Ovi članci ponukali su po treći puta I. Gojtana, da se teško bolestan, pet nedelja prije svoje smrti, po cici zimi dao na put u selo Vedrine kod Medka, da se još jednom osvijedoči kod tamošnjih stanovnika pod najvišim vrhom Velebita o ispravnosti naziva Vaganski vrh za kotu 1758 m.

Povrativši se sa puta teško bolestan Gojtan je zamolio dr. Marka Tomićića da upozori javnost na njegov članak u »Ličkom kalendaru« iz 1938. kojemu da nema ništa dodati ni izmijeniti.

Tako je ovaj spor pred rat završio i otada pa sve do danas nije se više pokušavalo oživiti stare diskusije.

(Svršetak)

Danko Postružnik, Karlovac

„Prešli smo malu Paklenicu“

Mala Paklenica je sastavni dio Nacionalnog parka »Paklenice« i njen je najmanje poznati dio. Među mnogim planinarima vlada mišljenje da je Mala Paklenica posve neprohodna. I zbilja, mnogi koji su njome pokušali proći morali su se vratiti neobavljenoga posla.

Uzrok je tome vjerojatno činjenica, da je većina pokušaja poduzeta s primorske strane, gdje se već u samom početku naišlo na vrlo težak teren, a pretpostavljalo se da je dublje teren još teži.

Naša ekipa, koja je 2. svibnja 1959. godine prošla kanjonom Male Paklenice bila je sastavljena od tri člana Speleološkog odsjeka PD »Velebit« u Zagrebu (Z. Tabain, M. Solar i M. Cesarec) i od 8 članova Speleološkog odsjeka PD »Dubovac« u Karlovcu (D. Postružnik, M. Crnjak, Lj. Cingerli, B. Skupnjak, B. Nemec, R. Starić, D. Jambrošić i Đ. Pavlić).

Ekipa je imala za zadatok rekognosciranje speleoloških objekata za potrebe Konzervatorskog zavoda Hrvatske, a kao nastavak istraživanja Nacionalnog parka započetog ranijih godina (vidi »Naše planine br. 3. od 1958. godine članak S. Božičevića«) Opsežne pripreme izvršene su prema uputstvu pročelnika Komisije za speleologiju PSH, S. Božičevića. Ekipa je utvrdila lokaciju 8 pećina, izvršila potrebno fotografiranje i materijal dostavila Konzervatorskom zavodu.

Mala Paklenica proteže se u duljinu od 7 kilometara, duboka je i preko 300 metara, a minimalna širina iznosi joj mjestimično samo tri metra. Visinska razlika od ulaza do izlazne točke iznosi 900 metara. Da bi rad bio što lakši, odlučili smo da kanjon prođemo u silazu. Odvezli smo se vlakom do željezničke stanice Medak, sa ličke strane se popeli na hrbat Velebita, spustili se na primorsku stranu i ušli u Paklenicu kod Crnog vrha (1115 m).

IZ NASEG DNEVNIKA

30. travnja. Velebit je bijel i hladan. Moguće je i suviše pobijelio – više nego smo očekivali. Bilo je već 14 sati, kad smo krenuli iz Medka sa odlukom, da noćimo u domu pod Štirovcem. Kolona se razvila. Brzo smo došli do snježne granice i od tada je bivao snijeg sve dublji. Kolona se kretala smje-

Motiv iz Male Paklenice

Foto: D. Postružnik

njujući čelo sve češće, duboki snijeg usporavao je kretanje sve više. Noć se već prilično spustila, kada smo stigli u dom pod Štirovcem. Prva etapa puta je završena. Mokri do kože i umorni mislimo samo na odmor.

1. V. — Jutro Prvoga maja proteklo je u znaku priprema za pokret. U podne je kolona u starom poredku krenula naprijed. Gazimo snijeg preko Struga. Ledena korica na snijegu bijelasa se pod sunčevim tracima. Badanj, Vaganski vrh i ostala uzvišenja ugodno uokviruju ovaj ambijent. Prijelaz pod Bulnjmom. Ovdje imamo kratak odmor i oproštaj sa snijegom. Otprilike smo na visini od 1500 metara. Južni vidici, pružaju nam pogled u novi ambijent. Oči su mi upijale prvi pogled na more, a zatim bacih pogled na Paklenicu. Što nas sve još čeka...?

Počeli smo se spuštati niz serpentine, brzo, da prije mraka stignemo u Parice, čije krovove smo jedva nazirali.

2. V. — Jutro je osvanulo lijepo i toplo. Dijelim ekipu na dva dijela. Jedan dio ekipe kreće u Veliku Paklenicu, prenoseći sav materijal potreban za podizanje logora. Njen je zadatak stići na prostor ispod Anić-Kuka i urediti logor do našeg dolaska. Glavnina ekipe krenula je prema Crnom vrhu. Olakšani od mnogih stvari, kretali smo se slobodnije i brže. Na prijelazu pod Crnim vrhom otvorio nam se pogled na Malu Paklenicu. Ovaj prvi susret nas se ugodno dojmio i u nama rasplamsao do maksimuma i onako već veliku volju, da savladamo taj uski prodor. Oko jedanaest sati spustili smo se u kanjon na mjestu gdje mu je bio prirodan prilaz. Zasada nam je jedina briga bila, da se borimo sa gustim grmljem. Stranice su bile blage i obrasle niskim bodljikavim raslinjem. Potok je mirno žuborio bezazleno probijajući svoj put dnem kanjona. Kretali smo se relativno brzo. Nakon jednog sata izgled se

kanjona počinje mijenjati. Raslinstvo nestaje i zamjenjuje ga goli kamen. Prolaz se sve više stješnjava i još malo pa smo prisiljeni gaziti potok. Litice su gotovo okomite i visoke preko 300 metara. Doskora se pojavila prva pećina. Nije bila velika. Unio sam njen položaj na kartu. Fotografski snimak i krećemo dalje. Odmah poslije pećine susrećemo se sa lijevim pritokom Orljačom, koji također dolazi malim kanjonom. Sada sve češće susrećemo pećine. Neke su visoko u liticama. Sjećam se posljednje do koje smo mogli doći. Obilježio sam je brojem VI. Tada je sunce bilo već na izmaku. Pošao sam unutra. Pod vrlo slabom svjetlošću dana, video sam vrlo lijepo sige. Tada me obuzela želja da i to snimim. Sjećam se da sam eksponirao oko pola sata. Kad sam se povratio napolje drugovima, upozorili su me da su otkrili visoko na suprotnoj litici još tri pećine. Počeo je sumrak. Tada smo shvatili, da smo se predugo zadržali na ovome mjestu. Krenuli smo naprijed ubrzanim tempom. Međutim, glavne prepreke su tek bile pred nama. Potok se počeo rušiti niz slapove duboke po 30 metara. Trebalо je birati mјsta za spuštanje i osigurati se. Pala je i noć. Da nije izašao pun mjesec, koji nas je u stvari i izbavio iz tog pakla od kamena, sigurno bi ostali do jutra ovdje. Završni dio kanjona je najteži ali najveličanstveniji. Gromade kamenja otrgnute sa litica, teške po nekoliko tona, žele opravdati naziv ovog prirodnog puta što si je voda svojom nesmiljenom snagom izradila. Pod blijedim mјesečevim svjetlom ovo sve izgleda još sablasnije. Nesretan sam što nemogu ovo da snimim.

Izišli smo iz kanjona negdje oko 20 sati ugledali neka svijetla u daljinu. To su bile Seline. Bila je mrkla noć kad smo potpuno iscrpljeni od zamornog probijanja kroz uski kanjon stigli u logor koji nam je priredio drugi dio ekipe. Već izdaleka radosno smo ih pozdravili poklikom: Prešli smo Malu Paklenicu!

Slijedeće jutro bilo je predviđeno za odmor. Proveli smo ga u osvježavanju dojmova prethodnog dana. Na svakog od nas Paklenica je ostavila vrlo privlačan utisak i mi je nećemo zaboraviti.

Registracija prvenstvenih penjačkih uspona

M O S O R

JUŽNA STIJENA U ZAPADNOM* DIJELU MOSORA

I. ORLOV SMJER

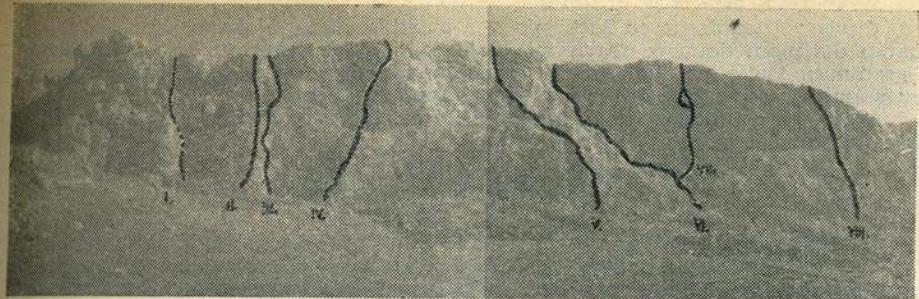
Prvi penjali Kulić Boris i Gerželj Joško (AOM) 24. XI. 1957.

Pristup: Od Mravinaca, odnosno Kućina, lako za pola sata markiranom stazom prema Miličevića pećini. Sa staze skrenuti u lijevo prema rubu prve šumice pod samom stijenom.

Opis: Ulaz desno od glatkih ploča, u jarugu koja se naglo gubi i prelazi u plitki nadsvodenji žlijeb (V-) (k). Preko orlovog gnjiezda do izdubljene police. Lijevo

¹ O podjeli Mosora na Zapadni, Centralni i Istočni dio vidi u »Našim planinama« str. 4-17., 1958. g., br. 1., gdje je priložena i geografska skica planine.

² Kratica AOM uz ime penjača znači člana Alpinističkog odsjeka PD »Mosor« u Splitu, a kratica AOV člana Alpinističkog odsjeka PD Sveučilišta »Velebit« u Zagrebu.

Južna stijena u zapadnom dijelu Mosora

Foto: S. Gilić

od stabla ravno gore razvedenim terenom do drugog velikog stabla. Od njega preko prevjesa i plitkog kamina do izlaza u manju škrbinu.

Ocjena: Srednje do vrlo teško (III do IV); vrijeme penjanja 1,30 h; visina stijene 130 m.

II. SMJER PO STUPU

Prvi penjali Jelaska Vlado i Kulić Boris (AOM) godine 1957.

Pristup: kao pod I.

Opis: Uzak u izraziti stup, te direktno po njemu preko eksponiranih razvedenih ploča do velikog stabla u desnom dijelu stupa. Od njega glatkim izloženim rebbrom do kline (15 m) i dvometarskom priječnicom lijevo do police (osig.). Odavde plitkim žlijebom do izlaza iz stijene.

Ocjena: Vrlo do izvanredno teško (IV do V); vrijeme penjanja 3 h; visina stijene 140 m.

III. SMJER »O—P«

Prvi pokušaj 4. II. 1957. (Jelaska—Filipović—Kambić); uspon izveli Jelaska Vlado, Kulić Boris i Kambić Boris (AOM) 17. II. 1957.

Pristup: Kao pod I., ali kroz šumicu do jedne odlomljene ljsuske.

Opis: Po bridu žlijeba srednje teškim terenom jednu duljinu, te lagano u lijevo na osiguravalište (2–3 metra iznad postojici bolje osig.). Otvorenim žlijebom 15 m do pod prevjes (k, IV). Preko prevjesa do kraja žlijeba (k), izbaciti se u lijevo pa gore (k) do male police (VI). Od police pravo gore do bloka, 20 m (k, V+), zatim po lakšem terenu do stabla (osig.). Par metara gore pa priječnicom u desno do rebra (V). Po rebru nekoliko metara do stabla (osig.). Priječnicom u lijevo pa preko prevjesa (IV) izlaz iz stijene.

Ocjena: Izvanredno teško (V+); vrijeme penjanja 6 h; visina stijene 140 m (upotrebljeno 32 klina).

IV. ZMIJIN SMJER

Prvi penjali Kambić Boris i Kulić Boris (AOM) 9. VI. 1957.

Pristup: 30 do 40 m desno od ulaza u smjer »O—P«.

Opis: Ulaz u razvedeno rebro i njim dvije duljine do oveće travnate police. Uskim žlijebom do stabla (osig.). Od njega u desno trimetarskom priječnicom na rebro, ravno gore 10 m, zatim koso u desno i opet ravno gore.

Ocjena: Vrlo teško (IV); vrijeme penjanja 3 h; visina stijene 150 metara.

V. SMJER PO CENTRALNOM REBRU

Prvi penjali Jelaska Vlado i Gilić Stanislav 27. X. 1957.

Pristup: Kao pod I., ali još dalje, t. j. do kamenog zida, te kroz šumicu pod stijenu do izrazitih, žuto obojenih ploča.

O p i s : Ulag desno od žutih ploča, a iznad kamenog bloka odvojenog od stijene, punom duljinom do prve travnate police, koja siječe rebro (u desno se produžava u gredinu). Dalje po rastrganom rebru do izrazitog obraslog žlijeba, odnosno do prvog stabla, a od njega desno u žlijeb i njime iz stijene.

O c j e n a : Srednje teško, mjestimično teško (II do III); vrijeme penjanja 1 h; visina stijene 150 m.

VI. SILAZ NIZ JARUGU

Prvi silaz izveli Jelaska Vlado i Gilić Stanislav (AOM) 27. X. 1957.

O p i s : Istočno od smjera br. V. nalazi se izrazita škrbina. Sa nje jarugom do travnatog platoa, niz skok do slijedećeg platoa. Opet niz skok na gredinu. Travnatom jarugom do posljednjeg šestmetarskog skoka, te niz njega na sipar pod stijenu.

O c j e n a : Lako, sa nekoliko detalja srednje teško (I do II); vrijeme silaženja 50 min.; visina stijene 150 m. (Ova jaruga je najpodesnija za brzi silazak niz stijenu.)

VII. SMJER »F. A. 2«

Prvi penjali Ivančević Ferdo i Jurić Arsen (AOM) 4. IV. 1959.

P r i s t u p : Kao pod V. ali pod jarugu.

O p i s : Jarugom do gredine i po njoj desno. Ulag u žlijeb i njim do prvog grma (V) (osig.). Pola duljine po bridu do slijedećeg drveta (V), te još pola duljine po pukotini. Preko ploče (V) do slabog osiguravališta. Lijevo po polici do kraja, a od nje po ploči u desno, te kroz kratak kamín do grma (V). Po ploči u desno 3 m, te lako na vrh stijene.

O c j e n a : Izvanredno teško (V); vrijeme penjanja 8 h; visina stijene 150 m.

VIII. MATURANTSKI SMJER

Prvi penjali Kulić Boris i Belić Max (AOM) 10. XI. 1957.

P r i s t u p : Kao gore ali desno do neizrazitog rebra i razlomljenih blokova stijena.

O p i s : Ulag u rebro, skrenuti u jarugu, pa opet na rebro do oveće travnate police. Ravno gore obraslim žlijebom do izlaza (na desno su bijele, okomite ploče).

O c j e n a : Srednje teško do teško (II do III); vrijeme penjanja 1 h; visina stijene 130 metara.

IX. NOVOGODIŠNJI SMJER U JUŽNOJ STIJENI

Prvi penjali Kulić Boris i Ribarović Davor 1. i 2. I. 1958.

P r i s t u p : Iz sela Mijanovići ravno gore do pod izrazitu okomitu stijenu, lijevo od značajne jaruge, lako za $\frac{1}{2}$ h.

O p i s : U lijevom dijelu okomite stijene ući u plitki žlijeb. Njim do kraja, pa desno na malu policu. Nešto u lijevo gore do izrazitog kamenog čunja (osig.). Po pukotini koja siječe glatku ploču (V+), te iznad nje u lijevo na manju policu. Sa police priječnica u desno (V+) do travnate police. Koso u lijevo gore do neizrazite, prevjesne police (osig.). Po plitkom žlijebu do stabla, odakle u desno do police, po kojoj u desno, ali ne do kraja. Po razvedenoj stijeni gore, koso u lijevo, do druge, velike police. Po njoj u lijevo do kraja, pa priječnicom preko brida, lijevo, u prostrani kamín. Kaminom do kraja stijene.

O c j e n a : Vrlo teško (IV+), sa dva detalja izvanredno teško (V+); prvi penjači penjali (sa bivakom) 22 h, ali kod prvog ponavljanja dovoljno je bilo 7 h efektivnog penjanja. Visina stijene 180 m.

X. BRUCOŠKI SMJER

Prvi penjali Kulić Boris i Kambić Boris godine 1958.

P r i s t u p : Kao pod IX. i nekih pedesetak metara desno od Novogodišnjeg smjera.

O p i s : Ulaz lijevo od žute pećine. Pločama u desno punu duljinu na nesigurno osiguravalište. Plitkim žlijebom do grma. Kroza nj po razvedenoj eksponiranoj stijeni, preko još dvaju grmova, do izlaza iz stijene.

O c j e n a : Teško (III), sa jednom duljinom izvanredno teško (V+); vrijeme penjanja 2,30 h; visina stijene 180 m.

CENTRALNI DIO MOSORA

XI. SMJER »F. A. 1«

Prvi penjali Ivančević Ferdo i Jurić Arsen (AOM) 4. II. 1959.

Smjer se nalazi u stijeni koja se uzdiže na lijevoj strani pri ulazu u dolinu Zagrade (put Lolići–Ljuvač).

Visina stijene je 90 m, a teškoća: teško (III).

ISTOČNI DIO MOSORA

XII. MRVIN SMJER U JUŽNOJ STIJENI KOZIKA

Prvi penjali Ivančević Ferdo i Maroje Tonko (AOM) 22. III. 1959.

P r i s t u p : Iz Dubrave stazom koja vodi na Kozik, te kad staza skreće u lijevo, prožuti dalje do pod strme, južne obronke Kozika. Tom padinom do pod stijenu 1,30 sati.

O p i s : Smjer se kreće po lijevom dijelu stijene. Izrazitiji dio je ljudska, zatim ploča (IV), pa kosi brič (V-). Visina stijene 150 m, a vrijeme penjanja oko 4 h.

XIII. SMJER PO JARUZI U SJEVERNOJ STIJENI KOZIKA

Prvi penjali Gerželj Joško i Bekavac Mile (AOM) 1. III. 1959. Po vrlo karakterističnoj jaruzi, nešto istočno od vrha. Srednje teško (II); vrijeme penjanja 1 h; visina stijene 150 m.

Dinara

PETROV SMJER U SJEVERNOJ STIJENI TROGLAVA

Prvi penjao Kulić Boris, sam (AOM) 26. VIII. 1957.

P r i s t u p : Sa sedla između Malog Troglava i glavnog vrha (1913 m) spustiti se niz sipar do ulaza u najveću jarugu u stijeni.

O p i s : Ulag u desnu stranu jaruge preko neizrazitog rebra, koje se kasnije gubi te prelazi u razvedene, ali kršive ploče. Preko ploča ravno gore na greben (čovuljak).

O c j e n a : Teško (III); vrijeme penjanja 2 h; visina stijene 150 m.

Velebit

MOSORSKI SMJER U SJEVERNOJ STIJENI ANIĆA KUKA

Prvi penjali Kulić Boris i Kambić Boris (AOM) 17. VII. 1957.

P r i s t u p : Od Anića kuka preko kamenih blokova pod stijenu do mjesta zvanog »Y«, od čijeg se donjeg krača 20 m u desno nalazi čovuljak.

O p i s : Od čovuljka po dobro razvedenoj stijeni četiri duljine oveće police (sa desne strane rebro, koje izlazi iz ploče). Dalje prijeći u lijevo preko 3 m visoke ploče u dobro razvedeni plitki žlijeb do stabla. Od njega jednu duljinu do police nadvodene pločama i prevjesima. Koso gore prijeći u desno na rebro, te njime dvije duljine do mjesta gdje se spaja s desnim krakom »Y«-a (rupa, dobro osig.!). Po ploči 5 m gore u samu pukotinu i njom jednu duljinu. Nastaviti i dalje po pukotini »Y«-a još četiri duljine do čovuljka.

O c j e n a : Vrlo teško (IV+); vrijeme penjanja 6 h; visina stijene 300 m.

VARIJANTA BRAHMOVOG SMJERA U ANIĆA KUKU

Prvi penjali Kulić Boris i Kambić Boris (AOM), srpnja 1957.

Pristup: Kao za Brahmov smjer (vidi »Naše planine« br. 12., str. 346. od godine 1949.).

Opis: Za ulaz i smjer do početka varijante vidi opis Brahmova smjera do uske police koja vodi u desno, nešto koso prema gore, a kojom su prvi penjači priječili u desno. Od mjesta gdje se izade na ovu policu ravno gore po lijevoj ploči i pukotini do prevjesa u kojem se gubi pukotina (V+). Prevjes se obide u lijevo do manje police obrasle grmljem. Sa police u kamin (V). Značajno za kamin: sve pukotine cementirane; vrlo eksponirano. Kaminom do kraja na drugu, širu, obraslu policu gdje se varijanta spaja sa Brahmovim smjerom.

Ocjena: Izvanredno teško; dužina varijante: dvije i pol duljine užeta; vrijeme penjanja 1,30 h.

Volujak

MALČEV ŽLIJEB U STANINOJ GREDI

Prvi penjao Kulić Boris, sam, u kolovozu 1958. godine.

Pristup: Kao za Avionski smjer (vidi »Naše planine« br. 4., str. 331., 1958.).

Opis: Ulez 30 m lijevo od ulaza u Avionski smjer. Ravno gore po širokom, razvedenom žlijebu do vrha stijene. Značajno je za smjer da ima mnogo oštakata od srušenog aviona.

Ocjena: Teško (III); vrijeme penjanja 1,30 do 2 h; visina stijene 300 m; eksponirano.

Kozjak (Primorski)

MALČEV SMJER U JZ STIJENI NUGLA

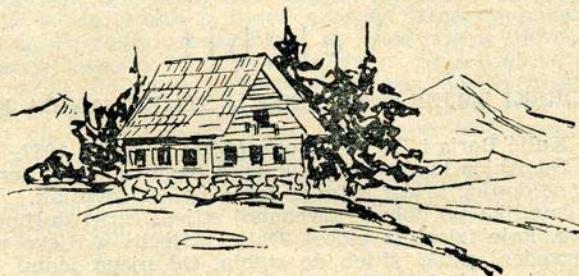
Prvi penjali Kulić Boris (AOM)* i Lukšić Branko (AOV) 20. VI. 1957. g.

Pristup: Kao za brid Nugla, ali skrenuti u desno prema ulazu u sredinu Crvene barijere. Nugal je amfiteatralno udubljenje između Skrabutine i Crvene Barijere (vidi »Naše planine« 1958., br. 2., str. 82. i 83.).

Opis: Desnim izrazitim žlijebom koji završava stropom (VI-). iznad stropa po razvednom teretu koso u desno gore do drugog izrazitog žlijeba (Gornji žlijeb). Njim ravno gore, te preko 6-metarskog prevjesa do razvedenih ploča. Po njima nešto više od jedne duljine do manje škrbine na vrhu stijene.

Ocjena: Izvanredno teško (V, V+); Vrijeme penjanja 4 sata; visina stijene 130 metara.

Sastavio: Stanislav GILIĆ, Rijeka

Iz pere mladih

Zdravko Černoš, učenik
Omladinska sekcija PD »Željezničar«, Zagreb

Uspon na Triglav

Već dulje vremena spremali smo se za put i jedva smo dočekali dan, kada smo vlakom krenuli u Sloveniju prema Julijskim Alpama.

Kiša je padala cijelo jutro. Dan je bio tmuran, i kroz zamagljeni prozor promatrali smo kako odmiče stanica za stanicom: Zaprešić, Brežice, Zidani Most, Ljubljana.

Već je i sunce zasjalo, a iza Ljubljane pojavili su se na sjeveru bijeli vrhovi Kamniških Alpa. Prošli smo kroz Kranj, u Jesenicama prešli u vlak, koji vozi prema Planici i napustili ga u Mojstrani. Promatrali smo planine oko nas: na sjeveru Karavanke, na jugu Julijске Alpe. Obuzeo nas je čudan osjećaj. Našli smo se u sklopu Alpa, što da radimo, kuda da krenemo? Pred stanicom ugledali smo veliki plan Julijskih Alpa i razmotrili ga. Nakon razmišljanja pošli smo za grupom planinara prema Aljaževom domu. Hodali smo dobro i osjećali se gordi i puni snage. Koračali smo uz bistrú, zelenkastu rječicu, pored tamno zelenih borova, po mahovini, ispod strmih stijena. Usput smo došli i do poznatog slapa Peričnika, gdje je sagradena kuća, u kojoj se mogu okrijepiti umorni planinari.

Do Aljaževog doma stigli smo za dva i po sata hoda od Mojstrane. Iznenadeni gledali smo veličanstvenu, skoro okomitu stijenu, koja se diže nedaleko od doma do pod sam vrh Triglava. To je poznata sjeverna stijena Triglava. Međutim, uživanju je doskora bio kraj, jer je pao mrak i mi smo (t. j. moj otac i ja) pošli na spavanje. Dugo nisam mogao zaspati. Razmišljao sam o poteškoćama uspona i o svojoj kondiciji. Čas sam mislio, koji put na Triglav bi odabrao, čas sam se vidio već na samom vrhu. Zaspao sam sigurno tek poslije ponoći.

Ujutro smo pošli, da još jednom vidimo sjevernu stijenu Triglava. Zaista je veličanstvena. Moj otac nije želio poduzeti uspon. Mene je povjerio jednom planinaru, a on se vratio u Alježev dom. Ja sam sa »stricem« planinarem nastavio put u planine.

Isli smo veoma sporo: prvo zato, jer je moj vodič još u Kamniškim Alpama ozlijedio nogu, a osim toga nismo željeli precijeniti naše snage, pa smo hodali umjerenim tempom. Ispočetka smo isli uz jednu sipinu i meni se činilo skoro nemogućim, da bismo mogli odavde izaći. Međutim nakon nekog vremena pošli smo stazom udesno, gdje ona zavija po obronku druge velike stijene. Tu smo po prvi puta prelazili preko snijega. Čudno sam se osjećao: sredina je ljeta, a ja gazim po snijegu. Krenuli smo dalje uz rub stijene osiguranim putom, čvrsto se držeći za čelično uže. Nakon dosta napornog hodanja prošli smo mjesto, koje nazivaju Prag. Ovdje smo našli izvore s hladnom vodom, odmorili se i okrijepili. Uživali smo u pogledu na Triglav, Stenar, Gamzovec, Križ, Škrlatice, Razor i druge vrhove. Nastavili smo put preko ledenjaka »Zeleni sneg« i stigli u dom na Kredarici, najviši planinarski dom u Jugoslaviji.

Nakon jela pošao je moj suputnik na spavanje, a ja sam se uputio na vrh. Već na prvoj stijeni »čekali« su me klinovi i čelično uže. Oni olakšavaju uspinjanje i čine ga sigurnijim.

Konačno sam doživio dugo očekivani trenutak. Bio sam na Triglavu. Bio sam bezgranično radostan. Nisam mario što puše sjeverni vjetar noseći pramenove magle, koji su me šibali po licu. Nije mi smetalo, što je vidik bio ograničen. U magli su se nazirali obrisi Križa, Stenara i Škrlatice. Udario sam žig u planinarsku iskaznicu, spremio stvari u naprtnjaču i krenuo preko grebena natrag. Mahao sam vrhu i Aljaževom stolpu na vrhu. Rekao sam im: »Do viđenja!«Na Malom Triglavu sam se još jednom okrenuo: Triglav se pomalo gubio u moru magle, koje je praćeno fijukom vjetra nadiralo sa sjevera. Za sat hodanja stigao sam na dom Planika.

Još uvijek sam bio pod dojmom veličanstvenog, plečatog Triglava. Za daljnji sat vremena vratilo sam se zaobilaznim putem podno vrha Triglava u dom na Kredarici.

Drugog jutra sam uranio. Otvorio sam prozor, a u sobu je uletio svježi sjeverni vjetar. Oprostio sam se sa »stricem« planinarom, kojemu me povjerio moj otac. Uputio sam se prema Staničevoj koći, odakle sam preko Praga za 3 i pol sata stigao u Alježev dom u Vratima. Ovdje me je dočekao moj otac. Počela je padati gusta kiša. Pošli smo prema željezničkoj stanicici Mojstrana.

Ne bojte se, nismo pokisli! Imali smo kisobran. Završio je izlet koji mi je donio toliko radosti. Krenuli smo prema Zagrebu, došao je čas povratka. Usput sam kao u polusnu gledao veličanstvene prizore alpske prirode. Sve mi se to sada pričinjalo kao davni san. Sjetio sam se opet svih onih priča starijih planinara, koje sam toliko volio slušati. Sada sam doživio sreću da i sam upoznam Alpe. Srce mi je uzbudeno lupalo od radosti: bio sam na Triglavu!

Zaštita prirode

Dundo na otoku Rabu

U rubrici »Zaštita prirode« donosit ćemo osnovne podatke o prirodnim objektima u našoj Republici (rezervatima, prirodnim predjelima, park-šumama, arboretumima, parkovima, pećinama, drvoređima, soliternim stablima, biljkama i životinjama), koji su zaštićeni Zakonom o zaštiti prirode.

Dundo na Rabu je prirodni rezervat tipa autohtone šume hrasta crnike (česmine) sjeverozapadno od grada Raba u predjelu Topolje. Proteže se u smjeru N – S, od mora do 80 m nadmorske visine; zaštićena površina iznosi 106 ha. Glavno je drvo šume crnika (*Quercus ilex*), a čest je i alepski bor. Podstojnu vegetaciju izgrađuju brojni zimzeleni elementi: planika, zelenika, tršlja, veliki vries i dr.

U šumi Dundo su prije II. svjetskog rata do 1 m debele crnike izgrađivale guste sklopove i predstavljalje jednu od najljepših i najsačuvanijih šuma crnike u čitavom Sredozemlju. Dundo je bio poznat u stručnoj literaturi, pa je već za stare Jugoslavije naredbom Ministarstva šuma i rudnika tretiran kao »prirodni park«. Za pristup u šumu i prolaz kroz nju do drage Sv. Krištofora izgrađene su pješačke staze, a površina oko lugarnice uređena je kao odmaralište posjetilaca. U to vrijeme zalagalo se za zaštitu Dunda Povjerenstvo za zaštitu prirode i očuvanje prirodnih spomenika u Zagrebu i Planinarsko društvo »Kamenjak« na Rabu. Gospodarska osnova za Dundo predviđala je konzervativno gospodarenje, tako da u šumi nije bilo nikakvih sjeća. Međutim, za vrijeme II. svjetskog rata Talijani, a i domaći stanovnici, izvršili su velike sjeće u Dundi, tako da su stradala najljepša stabla crnike, stara 150–200 godina. Unatoč tih sjeća Zemaljski zavod za zaštitu prirodnih rijetkosti NRH 17. II. 1949. g. donio je rješenje o zaštiti tog mediteranskog tipa šume, da bi se zabranom dalnjih sjeća i ispaše, i čuvanjem podmlatka regenerirao taj nekad tako značajan naš prirodni objekt. Danas Dundo predstavlja pretežno visoku i gusto šikaru s razbacanim stablima crnike (10–30 cm debljine i 6–12 m visine). Najstarija i naročito reprezentativna stabla sačuvala su se u neposrednoj okolini lugarnice, te posjetilac može tu naslutiti, kakav je izgled nekada

imala stara šuma crnike. Estetski je vrlo slikovit južni dio Dunda prema zalivu Sv. Krištofora, odakle se pruža lijep pogled na sastojinu, a i najljepši i najlakši pristup. Razvedenost granica rezervata i praktički teško provediva kontrola onemogućuju potpunu primjenu zaštitnih mjera; s mnogobrojnih privatnih enklava, gdje se provodi pašarenje, stoka prelazi i na zaštićeno područje, te ošticeju podmladak. Radi toga se predviđa arondacija objekta, da bi se potpunim smirenjem na zaštićenoj površini barem donekle vratio nekadašnji izgled visoke šume česvine, danas tako rijetke.

Ma. K.

Iz rada naših društava

„Pčelica“ iz Donje Stubice

Planinarsko društvo »Stubičan« u Donjoj Stubici osnovano je 1952. godine. Uvjeti rada bili su odlični, trebalo je samo zagrijati grupu ljudi-članova, organizirati zanimljiv program rada i društvo je moglo uspješno djelovati. Stubica je malo mjesto (900 stanovnika) sa posve poljoprivrednim stanovništvom u okolini, bez industrije većeg značenja (stolarija i tvornica voćnih sokova sa svega stotinjak radnika-poluseljaka).

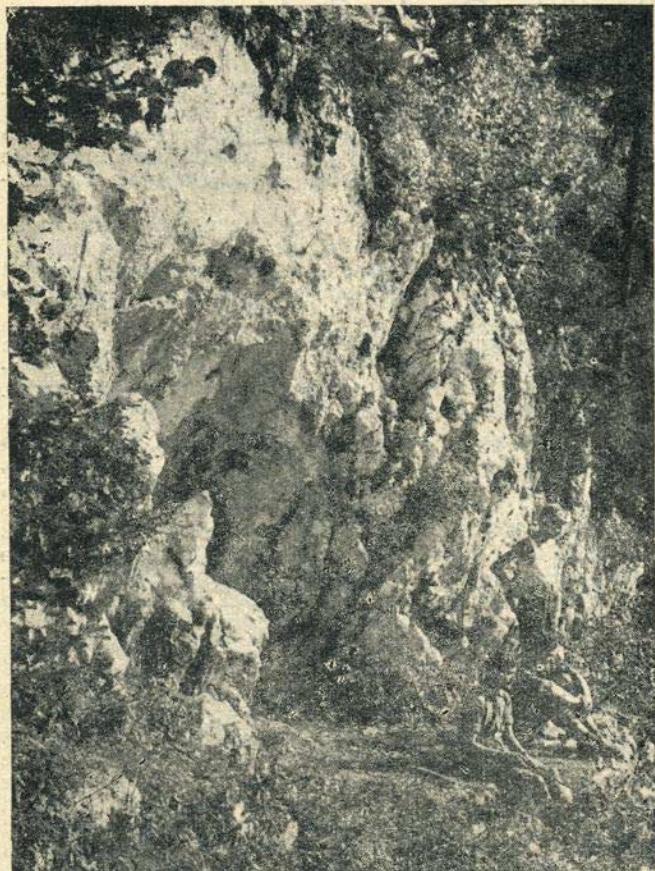
Nekoliko agilnih ljudi, službenika općine, kotara i lječilišta u Stubičkim Toplicama, uspjeli su organizirati nekoliko zapaženih akcija, rad društva se je osjećao, ali je nakon dvije tri godine zamro i dalje ostao samo na administrativnoj podršci predsjednika. Godine su prolazile, no nitko se nije sjetio na školu koju je pohadalo 600 učenika, omladinaca i pionira.

Godine 1958. učlanio se u društvo tamošnji učitelj T. Stunić. Zagrijan idejom planinarstva i shvativši njegovu odgojnu vrijednost, obratio se bogatom izvoru članstva – pionirima škole u Donjoj Stubici, najavivši im osnivanje planinarske grupe. Kako su se događaji dalje odvijali opisuje nam sam učitelj Stunić ovako:

Na prvu vijest o osnivanju planinarske grupe, javilo se mnogo djece. Moglo ih je biti stotinu – dvije. Razumljivo, bilo je to nešto nova, mnogo se obećavalo, neki su se »priklonili« učitelju i t. d. Međutim, ja se nisam zaletavao masovnošću, jer sam želio prvo stvoriti solidno jezgro »zagriženih planinara«. Zato sam odabrao grupu od 25 solidnih učenika od III. do VIII. razreda. Istovremeno je osnovana još jedna grupa starijih učenika (VII. i VIII. razreda) pod rukovodstvom prof. Tee Tomas. Sjećao sam se što me je oduševljavalo u mладости – u rodnoj Petrinji postojalo je odlično planinarsko društvo »Zrinj«. Želio sam da ova grupa proživi što više planinarskih doživljaja i vidika, a da to ipak ne bude pretjerano za njihov organizam i materijalne mogućnosti. Osnovni pogled bačen je na obližnju Medvednicu. Dovoljno ne samo za početak već i za daljnje aktivnosti, jer do vrha ima 4 i pol sata hoda, a u međuprostoru postoji niz zanimljivih planinarskih objekata i položaja. Počeo sam raditi s njima blisko – prijateljski. Prikazao sam im što nas sve očekuje u planini i što bi mogli doživjeti i učiniti. Oduševili su se iskreno. Odmah smo organizirali dva veća izleta: Sljeme i Dom na Strahinjčici. Trebalо je dati i neku formu, ne prekrutu – onu koja odgovara malodobnoj djeci. Sekcija je progvana »Pčelica« po dječjem listu koji izlazi u školi. Na prvim izletima (bilo ih je te godine dvanaest) upoznali su mnoga zanimljivosti. Istovremeno su se učili snalažljivosti, spremnosti, skromnosti, pomoći drugu, uređenju izvora, čuvanju bilja i t. d.

Te godine imali su specijalan doživljaj: »Kon-tiki« i izvor Slanog potoka. Preko zime organizirali smo nekoliko planinarskih razgovora – predavanja, popraćen projekcijama filma. Tada smo odlučili da vlastitim doprinosima nabavimo malu

pohodnu zastavcu. Moja žena izvezla ju je besplatno, otac jednog planinara načinio je kopljje, drugi je obojao. Ni tu nismo stali. Uspjelo nam je da od NOO dobijemo jednu sobicu za sastajanje i malo skladište naših rekvizita. Tu se članovi često sastaju na društvenim igrama. Tada je došla »velika akcija« nabavka kapica i oznaka. Društvo je platilo materijal i šivanje – prvi nastup sve ih je oduševio. Nastavljeno je s izletima, pohodima i ostalim aktivnostima. Često su nam se priključili i odrasli članovi. U sekciju smo primili sve članove učenike III.–VII. razreda, dok su učenici VIII. razreda učlanjeni u omladinskoj sekciji koja na žalost nema samostalnih nastupa, već se njeni članovi priključuju našim izletima. Markirali smo nekoliko planinarskih puteva, uredili izletište »Lojzekov izvor« i »Pčelica izvor«. Postavili ploče za orijentaciju na četiri mjesta. Sve to se bilježilo na grafikonu u sobici. Pisao sam o njihovoj aktivnosti u novinama, poslao reportazu za radio. Nakon svega toga obratili smo se za pomoć općini i Savezu. Savez nam je posudio šatore, a NOO dotirao svotu od 30.000 Din (među najvećim dotacijama u općini) s kojom namjeravamo nabaviti šator. To su naši rezultati. U programu je još mnogo toga. Nedavno smo uspostavili usku suradnju s drugom V. Horvatom (članovi su dva puta pomagali uredivati »Srnek«), imenovali smo ga počasnim članom i on će vjerojatno posjetiti naše društvo na proljeće. Tada naime spremamo »Dan ili tjedan planinara« u Stubici.

*Mladi planinari u
izletištu »Srnek«*

Foto: V. Horvat

Popis spilja i ponora u Hrvatskoj

(Nastavak 6.)

Dodatak kraticama za literaturu:

- CR = Coleopterologische Rundschau, Wien
BG = Boegam E.: Grotte della Venezia Giulie, Postumia 1930
GGI = Geografski glasnik, Zagreb
Go = Leopold Salvator: Der Golf von Buccari, Portore 1871
Ha = Haračić D.: L'isola Lussin, il suo clima e la sua vegetazione, Lussinpiccolo 1905
M = Müller J.: I colleteri, Trieste 1926
Mo = Morton: Die biolog. Verhältnisse der Vegetation einiger Höhlen in Quarnergänge, Wien 1914
Re = Reizer N.: Pojava krša u samoborskoj okolici, pos. ot. iz Gl. hrv. prir. dr. Zagreb 1911, pag. 1-40
So = Socin C.: L'isola Lussin, studi geografici, Bologna 1914
U = Ustavnost, Zagreb 1909
W = Wolf B.: Animalium cavernarum catalogus I-III, Gravenhage 1934-7

HRVATSKO PRIMORJE

Kraljevica-Bakar

Mžolovo propast u vrhu Medomišlja kod Križića, pol. Križiće: $44^{\circ}36'9''E$ - $45^{\circ}15'8''N$, dub. 4,5 m, R 98, Pi 15/251, Pod/76,
Škabac špilja kod Križića 500 m E od Malog Dola, av. 242 m, d. 50 m, Pi 15/250, VG, P 1925/52, Vu, B/99, KSA, VK,
Špilja kod Škola Sv. Marka 800 m NE+5°N kote 103, R 98, H/684, HHP/168, B/100, KSA, VK,
Zigornja jama nad Bakrom, na putu iz Dujmice, dub. oko 20 m, Ka Po,
Zaškrilje bezdan kod Zale Dragje, R 98,
Glatkovićeva bezdan, ponor kod Krasice ili Višnjevački ponor podno Višnjevice, dub. 80 m, R 98, HP 1923/30, 1940/76, P 1941/62, VG,
Bonetova pećina kod Kostrene Sv. Lucije (danas zatrpan), R 98, HV, G, GV,
Polupećina u predjelu Bukova, d. 4 m, š. 3 m, Ka Po.

Crikvenica

Županova pećina iza crkve u Crikvenici, pol: $44^{\circ}41'3''E$ - $45^{\circ}10'4''N$, av. 25 m, d. 16 m, Pi 15/252, VG, HHP/180, R 98,
Sv. Jakov pećinica uz more, u prvoj dragi od Sv. Jakova prema Kraljevici, pol: $44^{\circ}37'1''E$ - $45^{\circ}14'0''N$, av. 1 m, dub. 5,8 m, HV, Pi 15/251,
Baćica pećina kod Grižana, d. oko 40 m, KaPo,
Lokvica pećina na Gavranić brijegu, pol: $44^{\circ}35'2''E$ - $45^{\circ}16'6''N$, av. 50 m, d. 7,6 m, Go, P 1925/52, R 98, HHP/182, HV, VG, Pi 15/249, (danas više ne postoji),
Pećina pod gavranićem kod Grižana, d. oko 40 m, KaPo,
Zaplanik ponor u Planini kod Grižana, dub. oko 60 m, l. c.
Mala Draga pećina kod Gavranićem, l. c.
Turnac pećina kod Sv. Jakova, d. oko 55 m, l. c.
Ponor u Kraši kod Sv. Jakova, dub. oko 25 m, l. c.
Ponor pod Humcem kod Triblija, l. c.
Ponor kod sela Pile kod Triblija, l. c.

Mala jama propast ispod sela Sušik, zavor Ličanke, pol: $15^{\circ}40'8''E$ - $45^{\circ}13'6''N$, av. 70 m, dub. 13,7 m, Pi 15/251, VG, H/389, HHP/183, HL/94, HP/1923/30, Krš Jugoslavije 1957 I/173, Vela jama propast ispod sela Sušik, dub. 48,5 m, av. 70 m, l. c.

Klekovska spilja

Nova jama ispod sela Sušik, dub. 32 m, š. 15,5 m, Krš Jugoslavije, 1957 I/179, Snježnica u Velikom Smolniku kod Breze, dub. 5 m, KaPo.

Novi

Duplje bezdan u Dupljem vrhu kod Novoga, dub. oko 150 m, H/689, HHP/200, Vranje propast više Duplja na Mihalovom vrhu, ispod kote 356, dub. 24 m, Pi 15/226, l. c.

Duboka jama ili Veliko Polje kod Vranja, u brijegu Duplja jama, pol: $44^{\circ}48'0''N$ - $45^{\circ}08'9''E$, av. 340 m, d. 86, š. 128 m, VG, Pod/10, Pi 15/257.

Golubinjak polupećina između kapelice Sv. Lucije i Duboke, dim. 5×2 m, Pi 15/254, VG, P 1925/32, Ka Po,

- Ciganska pećina kod Bribira, pol: Ugrin: 14° 46'7" "E-45°91'3" N, av. 250 m, d. 8 m, l. c.
 Bribirska pećina u briješu Kacalj, pol: 14° 45'8" E-45°10'3" N, av. 360 m, d. 37 m, HV, HHP/189, Pi 15/253, R 98, VG, Pod/7, KaPo, Kalavra pećina kod Novoga, KaPo, Grabovica, Grabova pećina ili Duboka bezdan pod Banskim vrhom d. 16,2 m, š. 2,3 m, R 98, HHP/220, Pi 15/258, VG, P 1925/52, Pod/12
- Zagorska pećina, Novljanska pećina podno Zagorskog vrha pol: 14°46'7" E-45°8'0" N, d. 79 m, R 98, H/678, 690, 705, Pi 15/254, VG, PP/35, HL/70, HV, VU, HP 1923/71, HHP/201, MHG 1911/I, W, Langhoff A: Barlangutatás, Budapest 1915/67, Pod/83,
- San Marino pećina u Novom, d. 8 m, Pi 15/251, VG, P 1925/52, Vu, Jugosl. Turista 1934,
- Poviljanska pećina S Novog Vinodola, u zatonu Mala Draga, pol: 14°49'1" E-45°6'9", av. 10 m, d. 32 m, d. 32 m, š. 18 m, v. 2-4 m, na W strani svršava kanalom koji vodi u more, z. c.
- Peršinova pećina, pol: 14°82'2" E-45°7'3" N, d. 10 m, ispunjena morskom vodom,
- Piškuličeva pećina u dvorištu gostoničara Piškulića u Novom, d. 12 m, š. 4,2 m, v. 2,5 m, VG, P 1925/52, Vu, Pi 15/256, Pod/73, pećinom protjeće voda i utječe u more,
- Senj**
- Senjska peć ili Spilja na Škveru, pol. Senj: 15°5'0" E-44°59'5" N, d. 41 m, Pi 15/263, P 1925/53, VG, Vu, KaPo, Pod/77,
- Senjskinica pećina u dražici Senjske Drage, d. 21 m, l. c.
- Vidovska peć iznad senjskog groblja, av. 21 m, l. c.
- Nehajskna pećina H/696,
- Cardarulška pećina u Tomašinoj dragi, iznad zaselka Kozica, pol: 14°48'8" E-45°7'0" N, av. 100 m, d. 8 m, Pi 15/620, VG, P 1925/53, 1936/215, HV, Vu, Pod/8
- Vlaška peć kod Kozice, pol: 14°53'0" E-45°3'8" N, av. 310 m, W, P, 1925/53, Pi 15/259, HV, VG, St/1908, HHP/243, Pod/82,
- Jelenčica kod Sv. Jelene, pol: 14°53'7" E-45°01,2" N, av. 70 m, dim. 7x5 m, l. c.
- Pijavica pećina ispod Sv. Jelene, pol: 14°53'7" E-45°00'9" N, av. 1 m, d. 26 m, l. c.
- Ponor na Vratniku PV/75,
- Orlovac pećina na Orlovu Gnjiezdu, na putu u Francikovac, d. 36 m, Pi 15/265, P 1925/53, VG, PV/75, Krajač: Planinarski putovi I 1920,
- Golubinka pećina na Orlovu Gnjiezdu, PV/75,
- Sv. Juraj (Jurjevo)**
- Vilenska, Vilinska jama u dragi Rača, u Vi-
- Donja Klada**
- Spilja I nad morskom obalom između Klade i Starigrada, HP 1930/327, sokoj glavici, d. 12 m, š. 5 m, Vi 1896/525, VG,
- Spilja II nad morskom obalom između Klade i Starigrada, l. c.
- Spilja kod Zagona, l. c.
- Spilja u Vuketić dragi, av. oko 15 m, l. c.
- Jablanac**
- Amančić pećina, Ratna špilja, d. 31 m, Ratna špilja II, d. oko 8 m, š. 4 m, Polušpilja d. oko 5 m, š. 3 m,
- Karlobag**
- Mažuranova pećina nad dragom Dubokom i Drivaricom, HHP/261, VG,
- Skočibila pećina kod drage Bliznice SE Karlobaga, HHP/261, GP 1913, H/485,
- Pećina kod Konjskoga SE Karlobaga, GV,
- Pećina kod Cesarice, W Karlobaga, l. c.
- Dotluša SE Karlobaga, l. c.
- Mračna peć kod Lukova, W,
- Sultanaša kod Lukova Sugarja, VG,
- Stolačka polupećina iznad Lukova dolca u brdu Ravni Kuk kod Sugarja, VG, PV/195, HP 1926/163, d. oko 20 m, š. 10 m,
- Pećina uz Sugariću kod Lukova Sugarja l. c.
- Pećina u Javorcovu kod Lukova Sugarja, l. c.
- Rudelinka pećina u dragi Rudelinki, kod Lukova Sugarja, pol: 15°11'30" E-44°26'15" N, av. oko 120 m, HP 1930/26,
- Pećina u Prpić Strani, Lukovo Sugarje, VG,
- Pećina u Mišinackoj glavi, l. c.
- Pećina Jogunusa, l. c.
- Pećina više Devčić doline, l. c.
- Sv. Magdalena**
- Brstanuša pećina u Pržincu, prilaz od Sv. Magdalene prema Lukovu Sugarju, d. 21,5 m,
- Otok Krk**
- Vitezićeva jama, Bisernica, Bisernika ili Breštovska jama, 60 m W + 20°N Rudine, av. 50 m, 2 s od Omišlja, M, CR 1879, W, B/78, Jugosl. turista 1934-V/48,
- Mirišće morska pećina nedaleko Konjske Glavine, H/680, R/98,
- Jama kod Punta, W,
- Tranjevo ponor, 4 km od Punta, vertikalna jama s promj. od 1 m, KaPo,
- Maraša ponor-pećina 1 km od Punta, d. oko 8 m, l. c.
- Jama na Supljaku, 4 km od Punta, l. c.
- Velika jama 3 km od Punta, av. oko 500 m, dub. oko 50 m, l. c.
- Slivanska jama E Omišlja, d. preko 30 m, H/678, 683, 706, HP 1903/55, Cubich G. B: Notiziennaturali e storiche ull'esola di Veglia, Trieste 1874/94,
- Pećina kod Druženina, R/98,
- Pećina kod Bašćanske Drage, WEZ 1898, Zolog, Anzeigerbl. 1940/6198, Ka Po,
- Jama pri vrhu ili kod Monte NW Krka, M, CR 1879,
- Jama Profunda u selu Lakmartin, okomita jama, Ka Po,
- Skrilja pećina u Velikoj Dragi, av. 60 m, 15 min od Punta, ulaz v. 1,5 m, d. 6 m, š. 4 m, sifon je dijeli od dviju daljnji prostorija, Ka Po,
- Špilja kod brdskog sela, 20 min od crkve u Krku, MH 1911/6-8,
- Špilja Polje kod Šila, E Dobrinja, Ka Po,
- Špilja Polje II kod Šila, E Dobrinja, l. c.

Nastavak slijedi

IZ NAŠE ZEMLJE

PLANINARI BANJALUKE GRADE DOM

Na Šibovima, iznad kanjona rječice Sutjelje nedaleko Banjaluke grade banjalučki planinari svoj planinarski dom. Dom je pod krovom, a premda još nije dovršen, može se već koristiti. Za potpuno dovršenje potrebno je još oko dva milijuna dinara. Dosad je utrošeno za građevni materijal i gradnju oko četiri milijuna dinara. Najveći dio tih sredstava prikupilo je PD »Kozara« iz Banjaluke od Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, Socijalističkog saveza, Narodnog odbora kotara i općine i organiziranjem priredbi i izleta. Gradnju su pomogla i mnoga veća poduzeća u gradu. Zanimljivo je da je PD »Kozara« prije početka gradnje svog doma imalo u društvenoj blagajni gotovine svega 103 dinara!

PETNAESTGODIŠNICA PD SKOPJE

Navršilo se petnaest godina rada PD »Skopje« u Skopju, osnovanog 1944. god. još u vrijeme ratnih zbivanja. Društvo je jedno od najaktivnijih u Makedoniji i glavni nosilac širenja planinarstva u Skoplju. Danas broji oko 700 članova, no lijepi broj članova ima i u planinarskim sekcijama po velikim radnim kolektivima, a u redovima društva formirano je i nekoliko novih društava (»Zdravec«, »Snježnik«). Jedan od najvećih uspjeha društva je izgradnja planinarskog doma na Kitki u neposrednoj blizini Skoplja, koja je dala velik poticaj na daljnji razvoj planinarstva u gradu.

PLAN ZA OTKOPAVANJE MEDVEDGRADA

Početkom ove godine osnovan je u Zagrebu odbor od konzervatora, arheologa i predstavnika društvenih organizacija, koji će voditi brigu na otkopavanju ruševina Medvedgrada. Novčana sredstva za početne radove osiguralo je Turističko društvo »Gornji Grad«. Medvedgrad je napušten nakon potresa 1590. godine, a posljednji ostaci grada — »branič-kula« — srušila se zbog dotrajalosti prije dvije godine. Predviđa se da će radovi na otko-

pavanju trajati nekoliko godina. U prvoj etapi je predviđeno da se uredi radilište i restaurira »branič kula« prema sačuvanim crtežima i fotografijama. U daljem nastavku radova sistematski će se otkopavati ostale prostorije, koje će konzervirati i pretvoriti u muzejske i turističke zgrade. Pored stručnjaka na radovima kod Medvedgrada sudjelovat će i omladina iz zagrebačkih srednjih škola i radnih kolektiva.

PLANINARSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI

16 i 17. januara ove godine u sali Direkcije PTT u Sarajevu, uz prisustvo 50 predstavnika iz svih planinarskih društava sa područja BiH, održano je plenarno zasjedanje Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine.

Iz izvještaja koji je podnesen o radu ove organizacije za vrijeme od 12. aprila 1959. godine, do 16. januara 1960. godine, vidi se, pored ostalog, da se radilo na organizacionom učvršćenju društava i omasovljenju članstva, što je svakako urođilo plodom. Tako danas u BiH postoji i djeluje 36 planinarskih društava sa preko 10.000 članova-planinara. Međutim, sa tim brojem ne možemo se sasvim zadovoljiti tim više ako se ima u vidu činjenica da u samom gradu Sarajevu ima preko 5.000 planinara, odnosno preko 50% od ukupnog broja članstva, a da nasuprot tome ima industrijskih mesta i kotarskih centara u kojima uopće nema planinarskih društava, na primjer Doboju i Jajce. U Tuzli, velikom industrijskom i rudarskom centru, ima samo jedno društvo sa oko 200 članova.

Kao podesna forma rada za omasovanje i organizaciono učvršćenje planinarskih društava pokazala se nova institucija — kotarski odbori planinarskih društava koji za sada postoje u Sarajevu, Zenici, Goraždu i Bihaću, a u toku je obrazovanje odbora u Mostaru.

Prošlogodišnji rad bio je usmjeren, uglavnom, na ispunjenje obaveza preuzetih u čast proslave KPJ i SKOJ-a, i na sprovođenje zaključaka I. kongresa za fizičku kulturu Jugoslav je. Pored toga, radilo se i na izgradnji novih plani-

narskih domova, proširenju postojećih i markiraju puteva. U toku prošle godine otvorena su nova četiri planinarska doma.

U veoma plodnoj diskusiji, u kojoj je uzeo učešće preko 30 diskutantata, istaknuto je da je ostvarena saradnja sa drugim sličnim društvenim organizacijama i sa organima vlasti.

Međutim, pored uspjeha, bilo je i nedostataki propusta u radu. Kao najveća slabost istaknuto je pitanje propagande. Nakon uklanjanja lista »Planinar«, za propagandu se nije skoro ništa učinilo. Planinarsku emisiju na Radio-Sarajevu održavaju dva do tri čovjeka, razumije se uz mnogo teškoća. Dnevnim i nedjeljnim listovima davalo se vrlo malo materijala. Zapostavljeni su i drugi vidovi propagande, kao što su: predavanja, filmovi, izložbe i t. d. Zatim je uočeno da su pojedina planinarska društva slabo radija, da ima nedovoljan broj žena i omladine u upravnim odborima društava i t. d.

Na kraju Plenum je donio zaključke o narednim zadacima, od kojih se naročito ističe zaključak, da sva društva trebaju raditi na dalnjem stručnom i idejnom obrazovanju članstva kao i omasovljenu, a naročito sa omladinom. U tu svrhu treba povećati broj društava i razbiti misao – jedno mjesto jedno društvo. U svrhu stručnog obrazovanja kadrova predviđeno je održavanje niza stručnih kurseva i seminarova, kao što su kurs planinarskih vodiča, kurs vodiča planinarskog orientacionog takmičenja i rukovodioce gorske službe spasavanja. Usvojen je prijedlog da svako društvo, pored ostalog, ima stručnog rukovodioca – načelnika.

U svrhu propagande planinarstva zaključeno je da svako društvo, koje je to u mogućnosti, dade po jednog do dva dopisnika za štampu i radio, kao i jednog do dva predavača u aktiv predavača, koji će biti obrazovan pri Planinarskom savezu BiH, a koji će održavati stručna predavanja po radnim kolektivima, školama i drugim mjestima. Predviđeno je izdavanje planinarskog vodiča kroz planine BiH.

Pored niza zadataka, za ovu godinu predviđeno je održavanje II. slet planinara BiH. Ovaj slet će se održati 4. i 5. srpnja o. g. na Kozari. Pored toga, organizirat će se planinarski marševi tragom IV. i V. neprijateljske ofanzive, Igmanški marš, markirat će se novi putevi i obilježiti trasa Republičke planinarske magistrale.

Da bi se iskoristili planinarski domovi i omogućilo u njima korištenje godišnjih odmora našim radnim ljudima, zaključeno je da se odrede domovi koji po svom

komforu mogu odgovoriti toj svrsi, i da se pri svim planinarskim domovima, gdje je to moguće, izgrade sportski tereni i nabave fiskulturni rezervizi i druga sredstva za zabavu i odmor.

Na kraju zaključeno je da se svim članovima gorske službe spasavanja – ima ih 17 u BiH – dade besplatno noćenje u svim planinarskim domovima i kućama, kao i da Planinarski savez BiH u cilju sprovodenja Zakona o društvenom knjgovodstvu, izradi uputstvo za poslovanje društava u skladu sa odredbama tog Zakona.

U. Beširević

NAŠA EKSPEDICIJA OTPUTOVALA ZA HIMALAJU

Dana 16. ožujka ukrcala se jugoslvenska himalajska ekspedicija na motorni brod »Velebit« u riječkoj luci i krenula za Indiju. Ekspedicija se sastoji od sedam članova i odlično je opremljena. Stajat će otprilike 8–9 milijuna dinara. Financira ju PSJ i nekoliko naših privrednih poduzeća. Prtljaga se sastoji od 90 paketa od kojih je svaki težak 30 kilograma. Planinari su opskrbljeni konzerviranom hranom za više od tri mjeseca, specijalnim odijelima, vrećama za spavanje i drugom opremom, potrebnom za penjanje na 8.000 metara. Put od Rijeke do Bombaja trajat će otprilike 15 dana. Ispod Himalaje očekuje ekspediciju sto nosača, koji će nositi prtljag do visine od 5.000 metara, a dalje će posao obaviti sami članovi ekspedicije. Do visine od 5.000 metara ekspedicija će stići prema planu pet tjedana nakon odlaska iz domovine. Za penjanje na izabrani vrh trebat će oko 2 tjedna. Povratak u domovinu se predviđa za konac lipnja ili početak srpnja. Još nije odlučeno na koji vrh će ekspedicija pokušati uspon. Od luka će se donijeti tek u Indiji nakon savjetovanja sa najmjerodavnijim terenskim stručnjacima. Dolaze u obzir Nanda Devi ili vrhovi Api, Hama i Saipa u Nepalu, visoki preko 7.000 metara.

K R A T K E V I J E S T I

★ **60-godišnjica planinarske organizacije** u Slavonskoj Požegi svečano je proslavljenja 13. veljače u planinarskom domu PD »Sokolovac« u Velikoj. Tom prilikom održana je i skupština društva, koja se po prvi put održala u domu osvijetljenom električnom nakon izgradnje novog dalekovoda.

★ **Na izgradnji doma u Žumberku**, na Vodicama pod Plešom, a iznad Sošica,

dali su karlovački planinari do sada oko 6.000 dobrovoljnih radnih sati. Dom je već sada, iako nedovršen, objekt čestih izleta Karlovčana. Zagrepčani imaju pogodnu autobusnu vezu do Sošica, odakle ima do doma manje od sat hoda.

★ **Planinarski dom na Učki** konačno je ureden. PD u Opatiji organizira svake nedelje izlet autobusom do doma, gdje se može dobiti planinarski ručak uz pogodnu cijenu. Dom sada raspolaže sa 25 ležaja i lijepo uredenom restauracijom.

★ **Planinarski dom na Maj-vrh** kod Mrkopolja bit će podignut tokom ove godine prema planu PSH-a. Planinarska organizacija dobila je na raspolaganje neiskorišteni objekt »Vidikovac« pod Drgomaljem kod Delnica, koji će se prenijeti na Maj-vrh, gdje će služiti naročito skijašima.

★ **Planinarski dom na Petrovoj gori** kao spomen-gradevinu posvećenu Ustanku u Hrvatskoj, odlučili su graditi Savez boraca, Turistički savez Hrvatske, Savez izviđača, Savez ferijalaca i NO Vojničića Karlovca.

★ **Nova piramida na Japetiću** u Samoborskom gorju. Staru piramidu na Sljemeđu, koja je postala suvišna nakon izgradnje novog televizijskog tornja dobio je PD u Jastrebarskom. Piramida će biti smještena nedaleko planinarske kuće na Žitnici, na visini od 842 metra.

★ **Novi dom na Jalovarniku** sa 40 postelja podigao je Planinarsko-smučarski savez Autonomne oblasti Kosmet, tako da sada na području te oblasti ima ukupno već 7 planinarskih domova (Šar-planina i Prokletije).

★ **Zajednički dom planinara i ferijalaca** podiže na Gučevu u Srbiji članovi PD »Gučeva« i Ferijalni savez iz Loznice. Zgrada se podiže oko 5 kilometara daleko od Fabrike viskoze, a imat će 90 kreveta. Sada se izvode unutarnji radovi i smatra se da će otvorenje biti ovoga ljeta.

★ **Žičara na Veliku Planinu** u Kamniškim Alpama uskoro će se početi graditi i tako olakšati skijašima prilaz do lijepih terena. Donja stanica bit će u blizini ž. st. Kamnik (na pola puta ceste Stahovica-Kamniška Bistrica).

VELIKA PLANINARSKA MANIFESTACIJA NA OŠTRCU

U subotu i nedjelju 9. i 10. travnja održana je kod planinarskog doma na Oštrcu velika planinarska manifestacija. U čast 40-godišnjice održavanja general-

nog štrajka željezničara Jugoslavije, pred planinarkom domom na Oštrcu otkrivena je spomen-bista narodnog heroja željezničara Janka Gredelja, po kome ovaj dom i nosi svoje ime.

Već u popodnevним satima u subotu, oko doma na Oštrcu i kod logora na livanđadama Preseke, saškupilo se nekoliko stotina planinara i delegata željezničarskih planinarskih društava iz čitave Jugoslavije. Na samom vrhu Oštrca i na svim okolnim vrhovima vijorile su se brojne zastave, koje su ovaj lijepi kraj činile još ljepšim i nekako svečanijim.

Zvukovi pjesme i svirke odjekivali su od doma. Veselje je bilo spontano i iskreno. I kada su desetine raznobojnih raket i zapaljena bengalska vatra obasjali vrhove oko planinarskog doma, započeli su ples, igra i pjesma što nije prestajalo do ranog jutra.

Nedjeljno je jutro privuklo skoro tisuću novih posjetilaca, koji su dolazili od šatora na Preseci i od sela Braslovča. U devet sati u jutro započeo je orijentacioni marš za p'onire, omladince i seniore. Nekoliko desetaka ekipa iz raznih krajeva naše zemlje prošlo je stazama samoborskog gorja. I da kiša nije počela padati rano u jutro, ova bi manifestacija bila još svečanija. Dok su od Dobrog dola odjekivali pucnjevi učesnika marša, dotele su se u planinarskom domu sastajali predstavnici željezničarskih planinarskih društava iz Beograda, Sarajeva, Niša, Ljubljane i Zagreba, raspravljući o raznim pitanjima i problemima koji interesiraju sve planinare. Tom je prilikom odlučeno, da naredni slet održe planinari-željezničari iz Sarajeva.

Kiša je ometala daljnje odvijanje programa proslave, pa je već u 13 sati poslije podne održana završna svečanost. U prisustvu velikog broja planinara, izletnika i stanovnika okolnih sela pred domom su govorili predsjednik PD »Željezničar« iz Zagreba Branko Kiralj i tajnik društva. Nakon toga predsjednik Saveza boraca samoborske općine otkriva spomen-bstu skidanjem crvenih zastava s brončanog lika heroja Janka Gredelja. Sviranjem himne i ostalih revolucionarnih pjesama, glazba željezničara iz Zagreba uveličala je ovaj svečani trenutak. Nakon toga 30 pionira proglašeno je članovima pionirskog odreda »Janko Gredelj« i tom im je prilikom uručena zastava odreda.

Svečanom činu otkrića spomen-biste prisustvovala je obitelj heroja Janka Gredelja i brojni politički predstavnici iz Zagreba i Samobora.

Srečko Božičević

IZ INOZEMSTVA

KINA TRAŽI MOUNT EVEREST

Za vrijeme nedavnih kinesko-nepalskih službenih razgovora o utvrđivanju 500 milja duge granice između Nepala i Tibet-a, koji su se održavali u Pekingu, NR Kina je istakla zahtjev za Mount Everestom, najvišim vrhom na svijetu. Nepalski premijer, koji je sudjelovao u razgovorima, nedavno se vratio iz Nepala i izjavio na konferenciji za štampu: Mi smo energično odbacili ovaj kineski zahtjev. Mi ćemo na Himalajima ostati tamo gdje se nalazimo i ni u kojem slučaju nećemo dozvoliti bilo kakav upad na naš teritorij.

ALPINISTIČKA AFERA U ŠVICARSKOJ

Koncem prošle godine veliku pažnju stampe i švicarskih alpinističkih foruma pobudio je slijedeći slučaj. Jedan švicarski i jedan njemački alpinista obavijestili su novine da im je uspjelo popeti se Sjevernom stijenom Eigera u Bernskim Alpama, jednom od najtežih stijena, koja je prvi put svedana 1938. godine i do tada pokosila velik broj žrtava među alpinistima. Uspon je primljen kao senzacija, pogotovo zato, što je uspon navedno izvršen za svega dvadesetak sati, ali je istovremeno pobudio i sumnje u istinitost. Ustanovljeno je da ta dvojica alpinista nisu imala nikakove svjedoček, a njihove fotografije koje su donijeli iz stijene bile su vrlo sumnjiće. Afera je došla i pred švicarske alpinističke forme, koji su ispitivali stvar, ali zaključci nisu bili povoljni za spomenute alpiniste. Poznati minhenski alpinist Toni Hibler, koji se više puta popeo kroz tu stijenu i više puta filmski snimao, ustanovio je da njihove fotografije uopće nisu snimljene u sjevernoj stijeni Eigera. Na tim fotografijama vidi se da svjetlo dolazi sa zapada, pa je prema tome vrijeme snimanja moglo biti samo poslijepodne, dok su oni tvrdili da su snimljene ujutro. Ni detalji, koje snimke prikazuju, po njegovom mišljenju ne mogu biti iz Eigrove sjeverne stijene. Bazelska sekacija "Švicarskog alpinističkog kluba" zaključila je nakon dulje istrage i mnogih sjednica, da nije moguće ustanoviti da li je opisani uspon doista izведен. Ustanovi li se naknadno, da su alpinisti prevarili javnost, bit će zauvijek isključeni iz organizacije, a predviđa se i sudski postupak.

ŠVICARSKA DHAULAGIRI EKSPEDICIJA 1960.

Početkom ove godine oputovala je u Nepal švicarska himalajska ekspedicija pod vodstvom Maks Eiselina, s namjerom da pokuša osvojiti jedan od dva preostala osam tisućnjaka, 8220 m visoki Dhaulagiri. Švicarci žele osvojiti vrh istim putem kojim su to prošle godine pokušali učesnici austrijske himalajske ekspedicije. Kao što je poznato tom prilikom je smrtno nastradao Heinrich Roiss upavši u jednu ledenjačku pukotinu 23 metra duboku nedaleko drugog logora. Usprkos tom tragičnom slučaju ekspedicija je nastavila uspon dosegavši 7.700 metara. Karl Prein i Pasang Dawa Lama su tri puta pokušavali iz logora VI. osvojiti sam vrh, ali su im svih napori ostali bezuspešni uslijed velikog nevremena.

RUSI I KINEZI NA MOUNT EVERESTU

Iz razgovora koji je prilikom prošlogodišnje posjetne vodio John Hunt u Moskvi doznao se da ruski i kineski alpinisti namjeravaju osvojiti Everest preko sjeverne strane. Time oni žele slijediti rutu kojom su Mallory i Irvin (misu se sa svog uspona vratili) 1924., te Hariss, Wager i Smythe 1933. dosegli visinu 8.600 metara. Kasniji pokušaji da se »Krov svijeta« osvoji preko sjeverne strane ostali su bezuspješni. Po Huntu izgleda da Rusi i Kinezi žele izvršiti namjeravani uspon tek kada će biti sigurni u uspjeh.

HELIKOPTEROM SA VRHA

Na Aljaski je izvršen prvenstveni uspon kroz 2.300 m visoku stijenu Mount Lia na vrh Perouse 3.100 m u Hairweatheru. Uspon su izvršili L. Scheiblöhner i R. Krizman. Sa vrha je uslijedio povratak helikopterom.

70-GODIŠNICA KILIMANDŽARA

Prije 70 godina, 6. oktobra 1889., izvršili su jednog prijepodneva prof. dr. Hans Meyer i Ludwig Purtschler uspon na Kilimandžaro, koji je sa svojih 6.010 m najviši vrh afričkog kontinenta. Već 1886. godine je Meyer prilikom svojih istraživanja u unutrašnjosti Afrike pokušao savladati Kilimandžaro, ali je uspio samo doprijeti do 5.300 metara. Hans Meyer je izvršio kasnije nekoliko uspona prilikom

glacioloških i vulkanskih istraživanja na Cotopaksi (6.005 m) Antisana (5.756 m) i Chimborazzo (6.130 m) te ga možemo smatrati pionirom planinarstva van Evrope. Umro je u 72. godini života (1920. god.).

PRVENSTVENI USPON U MONT BLANCU

Poznati talijanski alpinista Valter Bonatti izvršio je prvenstveni uspon kroz 700 m visoki t. zv. Güsfield-kamin u masivu Mont Blanca. Bonatti je savladao stijenu za 9 i pol sati uz izvanredne teškoće, kod temperature 15°C ispod nule. Do sada su poznata samo dva pokušaja savladavanja tog kamina. Godine 1881. pokušao je vodič Emilio Rey, a kasnije Nijemac Güsfeld po kome je kamin i prozvan.

INDIJCI NA HIMALAJSKIM VRHOVIMA

Jedna indijska artiljerijska jedinica osvojila je pod vodstvom kapetana Dshagdšut Singha 6381 m visoki »Crni Vrh«. Kapetan Sing je vodio prošle godine i uspjela indijsku ekspediciju na Cho-Oyu.

OSUDA ZBOG SMRTI U PLANINI

Tridesetgodišnji televizijski tehničar iz München, poznat kao iškusi alpinista, poduzeo je sa jednom partnericom iz Westfalena dvanaestosatnu turu preko ledenjaka na Hohe Dock (3348 m) u Visokim Turama. Spomenuta partnerica nije bila opremljena za takav potvor, a ujedno sasvim neiskusna. Kod silaza pala je u jednu glečersku pukotinu. Uspjela se zadržati i naći stajalište na jednoj snježnoj polici. Pokušaji partnera da je sam izvuče iz pukotine ostali su bezuspješni. Tek 21 sat poslije nesreće pozvao je GSS. Za unesrećenu je pomoć stigla prekasno. Usljed velike iscrpljenosti ona je podlegla. Sud je osudio vodiča na 4 mjeseca strogog zatvora, uvjetno na tri godine.

TROŠKOVI SPAŠAVANJA U MONT BLANCU

Interesantne podatke iznio je »Bergsteiger« u jednom svom broju o troškovima transporta unesrećenog Austrijanca, koji je smrtno nastradao na Aquille Verete. Iz stijene je truplo iznio jedan austrijski navez i prenio ga do ledenjaka. Tamo

su preuzeли transport vodiči iz Chamonix. Troškovi su iznosili kako slijedi:

Za dva vodiča do Couvercle kuće (dva sata hoda) 2600 Šilinga. Transport od Couvercle kuće do žičare na Monteversu i transport žičarom 3500 Šilinga. Liječnički i bolnički troškovi 3000 Šilinga. Prijevoz u Austriju 4000 Šilinga.

SPOMENIK POGINULIM ALPINISTIMA

Na vrhu Monterika kod Pieve di Cadore u provinciji Belluno namjerava se postaviti spomenik svim alpinistima koji su izgubili živote u Dolomitima. Inicijativu su preuzeeli članovi »Lions Club-a«. Spomenik će biti sastavljen od 29 bloka dolomitske stijene. Na njemu će biti uklesana imena 2.200 alpinista iz 7 zemalja, koji su poginuli u ovom području, od prvih početaka alpinizma.

JOŠ O DRAMI NA CHO-OYU

Jeanne Franco, jedna od članica ženske ekspedicije na Cho-Oyu dala je neke pojedinosti o tragičnoj pogibiji Claude Kogan, vode ekspedicije, i belgijanke Claudine van der Stratten. Kada je Claude Kogan dosegla logor IV. u visini 7.000 m došlo je do pogoršanja vremena. Ona nije polagala naročitu pažnju na tu promjenu, obzirom na činjenicu da se to dešavalo svakog dana. Prije podne je bilo lijepo dok se poslije podne vrijeme promijenilo. Na žalost se takovo vrijeme zadržalo nekoliko dana. Drugog oktobra počele su padati prve lavine. To je preuzeo ogromne razmjere; one su zbrisale logor III., u kojem se nitko nije nalazio i logor IV., u kojem se nalazila Claude Kogan, Claudine van der Stratten i jedan šerpas. Oba šerpasa, među kojima Sirdar Wongdi, koji su iz logora II. pokušali leševe Claude Kogan i Claudine van der Stratten dovući, u visini logora III također su upali u jednu lavinu.

OTKRIĆE JEDNE NOVE PLANINE NA ANTARKTIKU?

Jedna sovjetska Antarktička ekspedicija, kod istraživačkih letova otkrila je jedan novi planinski lanac sa vrhuncima od cca 3.000 metara. Navedeni lanac nalazi se u području 72° južne širine i 16° istočne dužine. Ekspedicijски avioni su letjeli iz svoje baze Mirnij u Davisovom moru do sovjetske privremene baze La-zarev i natrag.

JAPANSKI USPJESI U HIMALAJAMA

Japanskim alpinistima uspjelo je osvojiti Sarvachon. Namjeravali su izvršiti uspon na 7.923 m visoki Lantang Lirung, ali uslijed velikih padavina odlučili su se za Sarvachon. Dvadesetpetog oktobra 1959. u 12 sati dosegla su šestorica članova ekspedicije vrh. Japanci su 15. septembra došli u Katmandu, odakle su krenuli 29. septembra i u visini od 3850 m postavili glavni logor. Dvadesettrećeg oktobra napustili su logor IV i osvojili vrh nakon dva dana.

BRITANSKA HIMALAJSKA EKSPEDICIJA

Pakistanske trupe tražile su koncem ljeta prošle godine 3 engleska i 2 njemačka alpinista, koji su vjerovatno nastradali od lavina u pokušaju da osvoje jedan 7660 m visoki bezimeni vrh na Himalajama. Radi se o dr. Keith Warburtonu, vodi ekspedicije, Harry Stephansonu, Richardu Knightu te Nijemcima dr. Martinu Gummelu i Albertu Hirschbichleru. Engleski stručnjak za ledenjake, John Edwards (jedini preživjeli član ekspedicije) pokušao je sa Pakistancem Sherijanom i trupama pronaći unesrećene. Područje u kojem su spomenuti alpinisti namjeravali izvršiti uspon, poznato pod imenom Batura Mustagh, potpuno je nepoznato i neistraženo. Svim članovima ekspedicije bio je to prvi susret sa Himalajom. Prvog augusta još uvjek nije stigla u Lahore (Pakistan) vijest o proglašenju nastradalih alpinista. Vjerojatnost da su još na životu spala je na polovicu. Akcija traženja kojoj su se priključila još osmorica alpinista jedne njemačke ekspedicije pod vodstvom dr. Hansa Schnedera, ostala je bezuspješna. Poslije 13 dana napuštena je svaka nada, a i vremenske prilike su se pokvarile (postojala je opasnost od novih lavina), te je daljnje spašavanje obustavljeno. Bila je to jedna od najvećih tragedija koja se posljednjih nekoliko godina desila u području Himalaja.

NOVA EKSPEDICIJA NA HIMALAJU

Istovremeno sa švicarskom ekspedicijom koja je oputovala u Nepal da bi pomoći naročitog aviona osvojila 8.222 metra visoki vrh Daulagiri na Himalaji, krenula je iz Katmandua u Nepalu i jedna ekspedicija britanskih, indijskih i nepalskih alpinista koja će pokušati osvojiti još neosvojeni vrh Anapurna 2. Ekspediciju vodi britanski pukovnik Ro-

berts sa devet Šerpasa i 157 nosača. Voda Šerpasa je Deva Tensing, koji ima 35-godišnje iskustvo nosača.

GHIGLIONE OPET IDE NA RUWENZORI

Poznati planinar i pisac Pietro Ghiglione, kome je sada 72 godine, oputovao je u Afriku s namjerom da se popne na teško pristupačni vrh Ruvenzori. Ghiglionea prati jedan iskusni talijanski alpinista star 53 godine. Ghiglione je naročito postao poznat po svojoj knjizi: »Moji usponi na pet kontinenata«, koju je napisao još prije 20 godina.

SVRŠETAK LEGENDE O SNJEŽNOM COVJEKU

Već godinama novinske stupce pune fantastične vijesti o »snježnom čovjeku« koji navodno živi pod himalajskim vrhovima. Legenda o »Jetiju«, snježnom čovjeku, pojavila se još 1921. godine i sve do nedavna uzbudivala novinsku publiku. Mislio se da se radi dapače o posljednjem živom pračovjeku. Tragovi njegovog ogromnog stopala nadeni su u snijegu, bili su fotografski snimljeni, a londonski »Daily Mail« finansirao je i ekspediciju na Himalaju radi otkrivanja »zagonetnog čudočišnog čovjeka«. Prema opisivanju navodnih očevidaca moskovski časopis »Sovjetski sojuz« objavio je i crtež himalajskog pračovjeka. Prema jednoj vijesti iz Katmandua, glavnog grada Nepala, pronašla su dva američka istraživača čak i kožu »golemog mladunčeta od 1,20 m dužine i 75 cm širine«. Dne 2. II. 1954. »Daily Mail« je objavio snimku golemog otiska »Jetijevog« stopala u snijegu. Međutim, jedna je francuska ekspedicija nedavno otkrila da su tragovi tajanstvenog »Jetija« lažni i da su obična prijevara, koja je imala za cilj da privuče što više ekspedicija i turista na obronke Himalaje i vrhove Pamira. Pravu istinu otkrili su francuski alpinisti Michel Peissel i Alain Thiollier. Šerpas Čeling im je priznao podvalu. Stari, glomazni opanci, u kojima treba hodati tako, da se nogu izvrše u neprirodni položaj, ostavljaju u snijegu velike tragove o kojima se toliko pisalo. Zamisao himalajskih gorštaka bila je za njih unosna, jer je svaka ekspedicija tražila njihove usluge i dobro ih plaćala, budući da su Šerpasi nenadmašivi nosači i pomagači kod najtežih uspona. Nepal će tako izgubiti prihode koje su flačale razne ekspedicije za dozvolu lova na »snježnog čovjeka«.